

Ersta Sköndal högskola
Institutionen för socialvetenskap
Magisterutbildning i socialt arbete, avancerad nivå

Barnets bästa?

En kvalitativ studie med syfte att undersöka familjehemsföräldrars erfarenheter av biologiska föräldrars hemtagningsbegäran av det placerade barnet

Peter Bergman
Vetenskaplig metod och examensarbete, 20 hp
Kurs SAA93, 2014
D-uppsats
Handledare: Anna Carlstedt
Examinator: Lars Oscarsson

Förord

Ett stort tack riktas härmed till de familjehem som möjliggjort denna uppsats och generöst delat med sig av sina erfarenheter och upplevelser i sin vardag.

Jag vill också tacka min handledare Anna Carlstedt som med inspiration och entusiasm väglett mig genom den snåriga skrivarprocessen.

Slutligen vill jag framhålla min fru Ann som med tålamod uppmuntrat och stöttat när jag befunnit mig i min ”bubbla” av juridiska processer och familjehemsvård.

Tack!

Stockholm augusti 2014

Peter Bergman

Innehållsförteckning

FÖRORD	1
SAMMANFATTNING	4
DISPOSITION	5
INLEDNING	5
PROBLEMFORMULERING	7
SYFTE/FRÅGESTÄLLNINGAR.....	8
TERMINOLOGI	8
BAKGRUND	8
FAMILJEHEMSVÅRDEN I BACKSPEGELN.....	8
<i>I begynnelsen</i>	<i>8</i>
<i>1900-tal</i>	<i>9</i>
<i>En ideologisk kamp tar fart</i>	<i>10</i>
FAMILJEHEMSVÅRD IDAG.....	12
Lagstiftning och huvudprinciper.....	12
Begäran om vårdens upphörande.....	13
Tre huvudprinciper	13
Behovet av stabilitet och långsiktighet genom vårdnadsöverflyttning eller adoption?	13
Rätten till stöd och utbildning.....	14
Barnets bästa	15
Barnets rätt att komma till tals och ta del av uppgifter	16
TIDIGARE FORSKNING	16
<i>Familjevård i Sverige</i>	<i>16</i>
<i>Trygghet, kontinuitet och varaktighet.....</i>	<i>18</i>
<i>Kontakten mellan föräldrar och barn under placeringstiden.....</i>	<i>18</i>
<i>Kontakten mellan föräldrar och familjehem.....</i>	<i>20</i>
<i>De biologiska föräldrarna</i>	<i>20</i>
<i>Sammanbrott.....</i>	<i>21</i>
METOD	22
URVAL OCH AVGRÄNSNING.....	22
INTERVJUERNA.....	23
<i>Bearbetning av intervjuer</i>	<i>24</i>
VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET	24
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	25
METODDISKUSSION	26
STUDIENS TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	26
ANKNYTNINGSTEORI.....	26
<i>Barnets behov av en trygg bas och säker hamn.....</i>	<i>28</i>
<i>Barnens olika anknytningsmönster</i>	<i>28</i>
<i>Separation och anknytning</i>	<i>30</i>
<i>En hierarkisk anknytningsordning.....</i>	<i>30</i>
<i>Anknytning och barn i familjehem</i>	<i>31</i>
<i>Vikten av stabilitet</i>	<i>31</i>
BARN OCH TRAUMA	32
<i>Symptom på traumatisering.....</i>	<i>33</i>
<i>Betydelsen av insatser</i>	<i>34</i>
<i>Stress hos hjälppersoner.....</i>	<i>34</i>
RESULTAT	35
<i>Kort om familjehemmen och barnen.....</i>	<i>35</i>
BARNENS SITUATION.....	35
<i>Sambandet mellan barnets mående och den juridiska processen.....</i>	<i>35</i>
<i>En ständig oro och avsaknad av stabilitet och förutsägbarhet.....</i>	<i>37</i>

<i>Barnets röst</i>	39
<i>Nya anknytningsmönster.....</i>	40
<i>Brister i stödet för barnen</i>	41
FAMILJEHEMSFÖRÄLDRARNAS SITUATION	42
<i>Familjehemsföräldrarnas psykiska mående</i>	42
<i>Känslan av otillräcklighet och maktlöshet i relation till barnen</i>	43
<i>Familjehemmens svaga rättsliga ställning</i>	44
<i>Eget stöd</i>	45
KONTAKTEN MED DE BIOLOGISKA FÖRÄLDRARNA	45
<i>Svårigheter i kontakten mellan barnen och de biologiska föräldrarna</i>	46
<i>Misstro från de biologiska föräldrarna</i>	48
KONTAKTEN MED ANDRA AKTÖRER.....	49
<i>Kontakten med socialtjänsten</i>	49
<i>De juridiska ombuden.....</i>	49
ANALYS	51
BARNENS SITUATION.....	51
<i>Sambandet mellan barnets mående och den juridiska processen.....</i>	51
<i>En ständig oro och avsaknad av stabilitet och förutsägbarhet.....</i>	52
<i>Barnets röst och rätten till information</i>	53
<i>Nya anknytningsmönster.....</i>	54
<i>Brister i stödet för barnen</i>	55
FAMILJEHEMSFÖRÄLDRARNAS SITUATION	56
<i>Familjehemsföräldrarnas psykiska mående</i>	56
<i>Känslan av otillräcklighet och maktlöshet i relation till barnen</i>	57
<i>Familjehemmens svaga rättsliga ställning</i>	58
<i>Eget stöd</i>	58
KONTAKTEN MED DE BIOLOGISKA FÖRÄLDRARNA	59
<i>Svårigheter i kontakten mellan barnen och de biologiska föräldrarna</i>	60
<i>Misstro från de biologiska föräldrarna</i>	61
KONTAKTEN MED ANDRA AKTÖRER.....	62
<i>Kontakten med socialtjänsten</i>	62
<i>De juridiska ombuden.....</i>	62
SAMMANFATTANDE DISKUSSION	63
REFERENSER	68

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka ett antal familjehemsföräldrars erfarenheter av att befinna sig i en juridisk process, där det placerade barnets biologiska förälder gjort en hemtagningsbegäran och yrkat på att vården enligt LVU skall upphöra. Mer specifikt avser studien att beskriva hur familjehemsföräldrarna upplever den juridiska processen avseende de placerade barnens känslomässiga, beteendemässiga och sociala utveckling, sin egen relation med barnen, kontakten med barnens biologiska föräldrar samt kontakten med barnets omgivande professionella nätverk. Studien bygger på kvalitativa halvstrukturerade intervjuer med åtta familjehemsföräldrar i fyra olika familjehem. Familjehemmen är geografiskt åtskilda och belägna på olika platser i Sverige. Som teoretiska ramverk har ett anknytningsteoretiskt perspektiv och teorier om barn och trauma använts. Tidigare studier och forskning visar på att de familjehemsplacerade barnen är en särskilt utsatt grupp i samhället och att barnens rättsskydd är mycket begränsat. Resultatet i denna studie utgör inget undantag.

Intervjupersonerna beskriver att barnen under den juridiska processen är utsatta för mycket stark psykisk stress. Barnen uppvisar svåra psykiska symptom som tydligt följer den juridiska processens faser. I den stund de nås av hotet om uppbrott så ökar barnens symptom med dissociation, tilltagande mardrömmar samt svårigheter att hålla urin och avföring. Studien bekräftar således tidigare forskning som visar på att placerade barn ständigt omges av en oro och osäkerhet kring placeringens varaktighet och stabilitet i tillvaron. Även familjehemsföräldrarnas situation är utsatt. Flera av intervjupersonerna beskriver att de mått mycket dåligt under de omständigheter som den juridiska processen medför.

Familjehemsföräldrarna upplever en känsla av maktlöshet och att de sviker barnen.

Maktlösheten uppkommer också utifrån familjehemmens svaga rättsliga ställning som innebär att de inte är någon part i de rättsliga processerna och kan således inte driva barnens intressen. Resultatet visar också på brister i stödet, både till familjehemmen och barnen. Barnen som är i stort behov av terapeutisk behandling förvägras detta då det terapeutiska arbetet förutsätter stabilitet, vilket paradoxalt nog är det som saknas i dessa barns tillvaro.

Utifrån ett anknytningsteoretiskt perspektiv så innebär otryggheten och avsaknaden av förutsebarhet under placeringen att barnen varken får möjlighet att knyta an till familjehemsföräldrarna eller hjälp med att separera från de biologiska föräldrarna.

Disposition

Studien är uppdelad i åtta kapitel varav det första innehåller en introduktion till den del av familjevården som avhandlas i uppsatsen. Kapitlet innefattar också studiens syfte och de frågeställningar som ämnas besvaras, samt ett terminologiskt förtydligande.

Kapitel två sätter familjevården i en historisk kontext samt ger en beskrivning av familjevården idag utifrån teman som anses vara adekvata för denna studies syfte. Bland annat presenteras relevanta lagar, riktlinjer och principer samt frågan om barnets bästa. I kapitel tre redogörs för litteratur och tidigare forskning avseende familjevård och de som berörs av denna. Kapitlet är uppdelat i sex olika delar.

Studiens utformning och det metodologiska arbetet bl.a. avseende studiens styrkor och svagheter, intervjuernas genomförande och bearbetning redogörs för i kapitel fyra. Det femte kapitlet avhandlar de teoretiska utgångspunkterna. Presentationen består av två delar, anknytnings teori samt teorier om barn och trauma. Det empiriska resultatet återfinns i kapitel sex där frågeställningarna besvaras utifrån redan givna teman. Detta illustreras med hjälp av intervjuцитat från intervjupersonerna.

I det sjunde kapitlet analyseras resultaten med hjälp av studiens teoretiska ramverk samt tidigare presenterad litteratur och tidigare forskning. Avslutningsvis återfinns en sammanfattande diskussion i kapitel sju med egna kommentarer och reflektioner.

Inledning

Nyligen presenterade Socialstyrelsen (2014) en kartläggning över hur socialnämnderna uppmärksammar frågan kring nationella adoptioner av barn i familjehem. I studien fann man situationer som skapar särskild oro för de placerade barnen och deras familjehem. Det framkommer i studien att det finns föräldrar med barn som är omhändertagna enligt Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), som återkommande begär att vården skall upphöra trots att ingen förändring skett i föräldrarnas livssituation sedan beslut om omhändertagande fattats. Idag finns ingen reglering i denna fråga och föräldrarna kan i princip begära att vården skall upphöra obegränsat antal gånger (a.a.). Enligt 1 kap 2 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och 1 § femte stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, ska barnets bästa sedan den 1 januari 2013 vara avgörande vid beslut eller andra åtgärder som rör vård och behandlingsinsatser för barn. Enligt Socialstyrelsen (a.a.) tyder ovanstående exempel på att dessa bestämmelser kan få stå tillbaka till förmån för andra bestämmelser i lagstiftningen som tillvaratar föräldrars

rättigheter och aktualiserar den synnerligen betydelsefulla frågan vems rätt som skall ha företräde vid intressekonflikter mellan barnet och dennes föräldrar, eller för den delen företrädare för den sociala barnavården. Föräldrarätten har enligt Mattsson (2006) av tradition varit stark vid intressekonflikter mellan barn och dennes föräldrar, vilket inte sällan innebär att barnets intressen får ge vika för den vuxnes. Begrepp som barnets bästa och barnets vilja har införts i den socialrättsliga lagstiftningen. Dessa begrepp har blivit honnörsord inom alla rättsområden som rör barn, men frågan är om barnets rättsskydd stärkts i praktiken då undersökningar visar att barns rättsskydd trots allt är mycket begränsat (a.a.). Detta är olyckligt då familjehemsplacerade barn är en ytterst utsatt samhällsgrupp vars uppväxt inte sällan kantats av otrygghet med bristande omsorg, svek och ensamhet. En familjehemsplacering i sig innebär dessutom att barnet utsätts för ytterligare påfrestningar med uppbrott och separationer från föräldrar och hemmiljö (a.a.). Enligt Socialstyrelsen (2012a) skall vården i ett familjehem vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglas av kontinuitet, ett mål som utifrån ovanstående problembild riskerar att bli en utopi för det placerade barnet och som synliggör en brist i den sociala barnavården. På senare år har granskningar pekat på flera problemområden för barn i familjehem. Bland annat beskriver Mattsson (2006) att familjehemsplacerade barn har sämre hälsostatus än andra barn och att deras skolgång fungerar dåligt, dessutom menar författaren att man har uppmärksammat bristen av ett barnperspektiv och i hänsynstagande till barnet under placeringstiden.

Att barnets bästa är centralt i den sociala barnavården har framgått. Principen är bland annat en av hörnpelarna i FN:s konvention om barnets rättigheter. Vad som exakt avses med barnets bästa är dock inte definierat. I aktuella lagrum hänvisar man till att begreppet är relativt och kan innebära olika saker för olika personer. En viktig punkt är att barn skall få möjlighet att uttala sig och är helt i enlighet med det gängse barnperspektivet (a.a.). Jag menar dock att man måste ställa sig frågan hur många gånger barnet skall behöva uttala sig innan barnets åsikter får fäste och tas hänsyn till? I den situation som denna studie skall belysa så upprepas förhören och utfrågningar av barnen gång på gång trots att de redan uttalat sig i föregående utredningar och eventuella polisförhör. De skall åter berätta om de svåra saker de varit utsatta för hos föräldrarna och dessutom behöva ta ställning till om de vill träffa sina föräldrar och i så fall hur mycket. Mattsson (2006) beskriver att det familjehemsplacerade barnets rättsskydd är svagt och att barnets rättsliga ställning inte tillgodoses i tillräckligt hög grad. Författaren menar också att det är olämpligt i ett barnaktörsperspektiv, att minska ett barns handlingsfrihet bara för att barnet hamnar i en offentlig rättslig sfär.

Mitt i denna process befinner sig familjehemmet som en synnerligen central aktör. De har att hantera barn i kris, sociala myndigheter, offentliga företrädare samt biologiska föräldrar. I en studie från Socialstyrelsen (2012b) beskriver man att det är vanligt med konflikter i de placerade barnens omgivning. Detta kan få sådana konsekvenser för barnen att placeringen riskerar att bryta samman. Sammanbrotten föregicks enligt studien inte sällan av konflikter mellan de biologiska föräldrarna, vilket i huvudsak är mamman, och familjehemmen. Studien visar också på att samhällets stöd inte är tillräckligt för att ge önskvärd stabilitet för familjehemsvården. Detta menar man på Socialstyrelsen är olyckligt, då de placerade barnen tillhör en mycket utsatt grupp, samtidigt som familjehemmen utgör en ovärderlig resurs för samhället. Stöd saknas också för barnen samt de biologiska föräldrarna (a.a.).

Socialstyrelsen (a.a.) menar också att familjehemmens rättsliga ställning behöver ses över, framförallt ur ett barnperspektiv. Som det ser ut idag har familjehemmen inte rätt att komma till tals i beslut som rör de placerade barnen, exempelvis hos socialnämnden, trots att familjehemsföräldrarna är de som känner barnen och som lever med barnen i vardagen. Detta kan bidra till frustration hos familjehemmen som handlar om just bristande stöd och förståelse från socialtjänstens sida (a.a.).

Problemformulering

Trots att de familjehemsplacerade barnen har ett extra stort behov av trygghet och kontinuitet, så förekommer det att dessa barns situation fortsätter att vara instabil även efter att de placerats. Tidskrävande utredningar, juridiska processer och avvaktande leder ofta till att barns omsorgssituation kan bli oklar i månader, ibland i årtal (Killén1999). Denna oro och osäkerhet kring placeringens varaktighet kan få ett flertal konsekvenser för barnet. Bland annat innebär det att den viktigaste förutsättningen för god personlighetsutveckling ofta saknas, nämligen möjligheten att utveckla en god anknytning till de nya omsorgspersonerna (a.a.). Instabiliteten kan också få konsekvenser som att barnen förvägras nödvändig terapeutisk behandling som ofta kräver att barns situation skall vara stabil för att en terapi skall kunna påbörjas (Barn- och ungdomspsykiatri 2013).

Rasmusson och Regnér (2013) beskriver att familjehemsvården tillhör ett av de mest och bäst beforskade områdena inom den svenska sociala barnvården. Samtidigt så beskriver man från Socialstyrelsen (2012b) att det saknas kunskap om just stabiliteten i placeringar som rör yngre barn medan Mattsson (2006) beskriver att det inte funnits någon undersökning som utrett barnets faktiska möjlighet att komma till tals när det gäller val av familjehem sedan 70-talet. Således är det väsentligt att ytterligare belysa familjehemsvården genom den juridiska

och psykologiska process som uppstår när den biologiske föräldern begär hem sitt barn, vilket denna studie vänder sitt fokus mot.

Syfte/frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka ett antal familjehemsföräldrars erfarenheter av att befinna sig i en juridisk process, där det placerade barnets biologiska förälder gjort en hemtagningsbegäran och yrkat på att vården enligt LVU skall upphöra.

De frågor studien avser besvara mer specifikt är familjehemsföräldrarnas upplevelser under den juridiska processen avseende:

- Det placerade barnets känslomässiga, beteendemässiga och sociala utveckling
- Den egna relationen till det placerade barnet.
- Kontakten med de biologiska föräldrarna.
- Kontakten med barnets omgivande professionella nätverk.

Terminologi

Tidigare har begrepp som fosterbarn, fosterföräldrar och fosterhem använts inom den sociala barnavården och mer specifikt inom familjevården. Vissa forskare väljer att fortsättningsvis använda dessa begrepp, ett skäl som anges är enligt Vinnerljung (2006) att dessa termer liknar motsvarigheter i det engelska språket.

Jag kommer dock att använda de begrepp som införts i och med Socialtjänstlagen; familjehem, familjehemsplacerade barn och familjehemsföräldrar. I de fall de tidigare begreppen återfinns, bl.a. i referat från tidigare forskning, så skall dessa likställas med den nya terminologin.

Bakgrund

Familjehemsvården i backspegeln

I begynnelsen

Fosterhemmet eller familjehemmet som det heter idag, är en seglivad institution som har funnits i svensk lagstiftning sedan slutet 1700-talet (Rasmussen & Regnér 2013). Det går dock att datera inrättningar för barn redan på medeltiden, då kyrkan och religiöst präglade välgörenhetsföreningar och ordnar tog sig an föräldralösa och övergivna barn och gav dem nödortfört försörjning (Mattsson 2006). Från första början fanns ingen särskild barnverksamhet utan barn ansågs vara hjälpbehövande precis som vuxna och hamnade därför

på samma fattigvårdsinrättningar som gamla och sjuka. Under 1500-talet överfördes hjälpverksamheten alltmer till staten. De första ansatserna till en särslagstiftning skedde i 1619 års författning om städernas betydelse och i 1624 års hospitalordning då begreppet ”barnhus” infördes. Varje stad och provins skulle ha ett barnhus med uppgift att sköta och tukta barnen fram till åtta års ålder, då de skulle sättas i tjänst eller hantverkslära. Barnen i dessa barnhus levde under svåra förhållanden med höga dödssiffror bland små barn och med dålig social utveckling bland de äldre barnen. Dessa omständigheter tillsammans med höga kostnader gjorde att många barnhus lades ner.

År 1785 kom den första fosterbarnsstadgan då uppmuntran och belöning utfästes åt fosterföräldrar som ville ta hand om och uppfostra barnhusbarn (a.a.). Då var det fattigvårdsnämnder, sockenstämmor, enskilda personer och präster som skickade barnen till olika hem. En del barn kom till bra familjer men många fick en eländig uppväxt och utnyttjades i första hand som arbetskraft (Socialstyrelsen 2013).

Mattsson (2006) beskriver att samhället mot slutet av 1800-talet uppmärksammade fosterbarnens utsatta situation, vilket ledde till starka reaktioner. Följden av detta blev att det tillsattes en kommitté år 1894 för att utreda barnens situation och misstankarna om missförhållanden bekräftades. Utredningen visade på att det förekom en fosterbarnsindustri med höga dödssiffror bland barnen. Det inträffade också att barn lämnades hos personer som inte kunde försörja sig vilket innebar att fosterhemsbarnen användes som ett slags fattigunderstöd.

1900-tal

Resultatet av ovanstående utredning blev att nya lagar rörande barns rättsliga ställning tillkom vid 1902 års riksdag. Då bekräftades för första gången i lagstiftningen att barn och vuxna skulle behandlas olika och att samhället hade skyldighet att se till att barn fick uppfostran utanför skolan och barnen skulle formellt skiljas från fattigvården (a.a.). I dessa nya barnavårdslagar beslutades också att barn inte längre skulle kunna sättas i fängelse. I stället skulle barn som begått brott dömas till tvångsuppfostran och placeras på de framväxande räddningsinstituten eller skyddshemmen enligt *Lagen om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn* (Nyman 2012).

Under 1920-talet utökades samhällets ansvar ytterligare. Då fick vi den första barnavårdslagen som gav samhället rätt och skyldighet att vid behov ta barn från deras föräldrar (Socialstyrelsen 2013). Långt in på 1900-talet var målet med fosterbarnsvården att barnet skulle rota sig och växa upp i sitt fosterhem. Många gånger bröts kontakten helt med de

biologiska föräldrarna. Kunskaperna om föräldrars känslomässiga betydelse för barns utveckling ökade dock successivt och forskning visade på att separationer mellan barn och föräldrar påverkade barnen negativt (a.a.). Enligt Nyman (2012) sammanföll detta nymornade intresse för barns inre värld med ett ökat intresse för psykiska problem och störningar och barns välbefinnande generellt och i kombination med en rad förändringar och reformer på socialpolitikens område så ledde detta till 1960 års barnavårdslag. Nytt i denna barnavårdslag var att begreppet vanart avskaffades och att det gavs möjlighet att omhänderta ett barn för samhällsvård, på frivillig basis eller med tvång. För första gången fick också barn, om de var över 15 år, uttrycka sin åsikt om de insatser som planerades. De biologiska föräldrarnas rättsliga ställning försvagades gentemot barnet. Enligt Nyman (a.a.) så innebar detta att föräldrarna inte utan vidare kunde ta hem barnet från fosterföräldrarna. I allt större utsträckning började man från ansvarigt håll att ifrågasätta placeringen av barn på barnhem vilket innebar att antalet barnhemsplatser minskade. Man ansåg inte bara att det var olämpligt för barn att växa upp i barnhem utan det var också ett billigare alternativ att placera barn i fosterhem (a.a.). Det lades stor vikt vid det förebyggande arbetet i familjer för att om möjligt undvika separationer och placeringar utanför hemmet. Detta tänkande började dock inte slå igenom förrän på 70-talet (Socialstyrelsen 2013).

En ideologisk kamp tar fart

Familjehemsvården idag präglas av ett relationsorienterat synsätt som innebär att barnet vet om sitt ursprung och kan hålla kontakten med sin ursprungsfamilj. Barnet skall få en så realistisk bild av sina föräldrar som möjligt för att undvika egna drömmar och fantasier om föräldern (Westberg & Tillander 2010). Så har det inte alltid varit. Under 1960- och 1970-talen var den sociala barnavårdens inställning till kontakt mellan placerade barn och deras biologiska föräldrar relativt negativ (Höjer 2007). Enligt Mattsson (2006) så började man se den bristande kontakten mellan barn och förälder som problematisk under 1980-talet, varpå en hätsk debatt uppstod mellan två ideologiskt skilda synsätt. Denna debatt om omhändertagande av barn handlade om huruvida det var bättre att stanna i en bristfällig men välkänd miljö eller flytta till en miljö med gynnsammare förhållanden. De två synsätten var den behovsorienterade skolan som framhöll skadan av att kvarstanna i bristfälliga miljöer medan den relationsorienterade skolan betonade risker av att separeras från sina biologiska föräldrar (a.a.). Andersson (1995) beskriver att båda skolorna har sina rötter i psykoanalytiska teorier om utvecklingen av objektrelationer men att de skiljer sig åt i frågan huruvida det är varaktigheten som är viktig för barnet eller om det är identiteten, kopplad till blodsband. Även

idag går det att ana motsättningar i det praktiska arbetet då det händer att konflikter uppstår i svåra barnavårdsärenden (a.a.).

Den behovsorienterade skolan utgår från Goldstein, Freud och Solnit som med boken *Beyond the best interest of the child* (1973) skapade entusiasm hos psykologer och socialarbetare i Sverige i början av 80-talet (Börjesson & Håkansson, 1990). Författarna utgick från de tre begreppen psykologisk förälder, barns behov och barns uppfattning av tid. Med psykologisk förälder avsågs en person som kontinuerligt och ständigt kan ge barnet den kärlek, omsorg och stimulans som barnet är i behov av (Mattsson, 2006). Nordin (2003) lyfter fram två teser som Goldstein et al framhöll; att barn saknar förmåga att hålla positiva band intakta till många olika människor som inte känner varandra, eller är fientligt inställda till varandra och att barn är emotionellt omedvetna om och opåverkade av de händelser som lett till barnets födelse. Vad som är av betydelse för dem är istället den dagliga kontakten med de vuxna som tar hand om dem och som på så sätt blir de föräldrafigurer som de känner tillgivenhet till (a.a.). Om den biologiske föräldern inte kunde uppfylla kravet att vara en psykologisk förälder så kunde denna bytas ut (Mattsson, 2006). Samhällets ansvar blev att se till att dessa barn fick en psykologisk förälder och att upprätthålla kontakt med den biologiska föräldern sågs inte som något eftersträvänsvärt. Man ansåg att det minst skadliga var att stanna kvar hos den psykologiska föräldern (a.a.).

Företrädare för den *relationsorienterade skolan* utgick å sin sida från uppfattningen att det var skadligt för barnet att bryta kontakten med den biologiska föräldern, oavsett vilka brister som förelåg hos denne (a.a.). Den skarpaste kritikern till Goldstein et al och deras ställningstaganden var Professor David Fanshel (1978) som hävdade att det är av största vikt att socialarbetare arbetar aktivt för att upprätthålla kontakten mellan föräldrar och barn i familjehem (Andersson 1995; Börjesson & Håkansson 1990). Fanshel var den som influerade forskarna i Barn-i-kris projektet till att introducera det relationsorienterade synsättet i Sverige. Deras uppfattning är att en ”ny” förälder inte kan ta den biologiska förälderns plats i barnets medvetande. Istället måste barnet för att kunna knyta an till familjehemsföräldern få hjälp med att bearbeta relationen till de biologiska föräldrarna samt separationen från dem (Mattsson 2006). Andersson (1995) refererar till Margaret Mahler som menar att begreppet psykologisk förälder är relevant, men att den som inlett samspel med barnet i dess första tid i livet är den psykologiska föräldern. Den relationen har alltså redan skapats och kan med andra ord inte bytas ut. Detta var också den relationsrelaterade skolans synsätt. Ur den relationsorienterade skolan kom anknytningsteorin att utvecklas, som har blivit tongivande för den sociala barnvården i Sverige (a.a.).

Familjehemsvård idag

Enligt Mattsson (2006) är en av de vanligaste insatserna inom den sociala barnvården familjehemsplaceringar av barn, vilket innebär att "vanliga" familjer tar sig an ett uppdrag att ta emot ett eller flera barn i sitt hem. Socialtjänstförordningen (SFS 2001:937) definierar ett familjehem enligt följande: "Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt".

Socialstyrelsen ger varje år ut en rapport om insatser för barn och unga där det också finns uppgifter om hur många barn och unga som är placerade utanför det egna hemmet. I ett historiskt perspektiv har antalet placerade barn och unga minskat i Sverige under det sista århundradet, för att åter öka under det sista decenniet. År 1922 fanns det 37 000 fosterbarn, år 1950 fanns det cirka 28 000 barn medan det år 1990 fanns ungefär 10 000 barn i familjehem (Mattsson 2006). Utifrån de senaste siffrorna från 1 november 2012, så var 9 181 barn placerade i familjehem och 2 469 barn hade varit placerade 5 år eller mer (Socialstyrelsen 2014).

Lagstiftning och huvudprinciper

Kommunen har det övergripande ansvaret och vården kan antingen ske frivilligt med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL eller med tvång och då med stöd av Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. LVU är en kompletterande skyddslag som kan bli tillämplig först när vård inte kan ges i frivilliga former (Socialstyrelsen 2013).

Förutom ovanstående lagar är också föräldrabalken (FB) viktig i familjehemsvården då den reglerar de rättsliga förhållandena mellan barn och föräldrar som bland annat kan innefatta frågor om vårdnad, boende och umgänge (a.a.). Bland annat framgår av 6 kapitlet 1 § att barnet skall behandlas med aktning för sin person och egenart, vilket Mattsson (2006) menar är av vikt för att uppmärksamma vuxna på barnets egenvärde, vilket också stadgas i 1 § LVU där det framhålls att insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Frivillighet och självbestämmande är två av de grundprinciper som ska gälla i förhållande till den enskilde enligt 1 kap. 1 § SoL, vilket innebär att vårdnadshavaren bestämmer i alla frågor kring placeringar när vården sker enligt SoL. LVU gör undantag från dessa principer och kan göra inskränkningar i barns och föräldrars självbestämmande. Det kan bland annat gälla umgänge och annan kontakt med barnet.

Begäran om vårdens upphörande

Vid placering enligt SoL ska vården upphöra när vårdnadshavaren eller barn som fyllt 15 år, begär det. Om barnet är placerat enligt LVU har vårdnadshavaren och barn som fyllt 15 år rätt att begära att vården skall upphöra och socialnämnden är då skyldig att inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Det finns ingen inskränkning i denna rättighet. Nämnden är skyldig att inleda en utredning även om flera begäranden görs med korta tidsintervall. Begäran kan göras obegränsat antal gånger oavsett om det skett någon förändring eller ej. Idag saknas särskild reglering i frågan (Socialstyrelsen 2014).

Tre huvudprinciper

I 6 kapitlet 1§ SoL anges att vården under placeringen bör utformas på ett sådant sätt att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående och att den underlättar kontakt med barnets hemmiljö (Mattsson 2006). För att uppnå god kvalitet med vården så utgår lagstiftaren från tre grundtankar som skall styra vården, *kontinuitet*, *flexibilitet* och *närhet*. Inom den sociala barnavården tillämpas dessa värden genom tre huvudprinciper; återföreningsprincipen, närhetsprincipen och anhörigprincipen. De tre principerna återfinns i svensk sociallagstiftning samt i Europadomstolens rättspraxis.

Återföreningsprincipen innebär att det sociala barnavårdsarbetet alltid skall sträva efter att barnet och de biologiska föräldrarna skall återförenas om det är möjligt. Detta gäller såväl den frivilliga vården som tvångsvården. Syftet med *närhetsprincipen* är att se till att barnets kontakt med den ursprungliga miljön inte bryts och att man skall sträva efter att förlägga vården så nära hemmiljön som möjligt, helst inom hemkommunen. När det gäller den sista principen, *anhörigprincipen*, så innebär den att man vid en placering av barn i första hand skall överväga om någon anhörig eller annan närstående kan ta emot barnet. Det är socialnämndens uppgift att göra en prövning av det som talar för respektive emot en placering hos anhöriga. Det är dock alltid barnets bästa som skall vara avgörande (a.a.).

Behovet av stabilitet och långsiktighet genom vårdnadsöverflyttning eller adoption?

Socialstyrelsen (2013) beskriver att en viktig princip för vård i familjehem är att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. I de fall som barnet av olika anledningar måste bo i en annan familj än hos de biologiska föräldrarna så skall socialtjänsten se till att barnet får en god vård utanför det egna hemmet. Socialtjänsten har då till uppgift att skapa en stabil situation med kontinuitet och varaktiga relationer. Det är dock inte ovanligt med sammanbrott i vården vilket bland annat kan innebära att barnet omplaceras till andra familjehem eller

institutioner. För att trygga barnets behov av stabilitet har socialnämnden skyldighet, att i samband med att vården övervägs var sjätte månad, ta ställning till vårdens fortsatta utformning (a.a.). Även omprövningarna i sig innebär en instabilitet för det placerade barnet och familjehemmet. Mattsson (2006) menar att barn som varit placerade en längre tid riskerar att lämnas i ovisshet i onödan genom ständiga omprövningar som sker under barnets uppväxt. Socialstyrelsen (2014) menar att åtgärder behöver vidtas för att öka stabiliteten och långsiktigheten för barn som inte kan växa upp med sina föräldrar. För att skapa stabilitet så kan vårdnadsöverflyttning eller adoption tillämpas. Vårdnadsöverflyttning innebär att socialnämnden ansöker hos tingsrätten om att vårdnaden om ett barn flyttas över till familjehemsföräldrarna enligt 6 kap. 8 § FB. Detta kan ske när barnet varit placerat i samma familjehem under tre år (Socialstyrelsen 2014). Familjehemsföräldrarna blir då särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet. Familjehemsplaceringen upphör då tillika socialnämndens ansvar. Socialnämnden kan dock fortsatt ge ekonomiskt och annat stöd till familjehemmet. Tidigare har familjehem uttryckt tveksamhet till vårdnadsöverflyttning på grund av oro över att behov av stöd kring barnet inte skall kunna tillgodoses (a.a.).

Det finns också en möjlighet för familjehemmet att adoptera ett placerat barn om föräldrarna samtycker och om det bedöms vara till barnets bästa. De grundläggande bestämmelserna om adoption återfinns i 4 kapitlet FB. Den som vill adoptera ett barn ansöker om adoption hos tingsrätten. Skillnaden mellan vårdnadsöverflyttning och adoption är flera. Den viktigaste skillnaden är att alla rättsliga relationer mellan barnet och den biologiska släkten bryts vid adoption.

Vårdnadsöverflyttningar har blivit allt vanligare men förekommer trots allt relativt sällan medan adoptioner är mycket ovanliga. År 2012 genomfördes 246 vårdnadsöverflyttningar och 14 adoptioner i Sverige (a.a.).

Rätten till stöd och utbildning

Enligt en ny bestämmelse i socialtjänstlagen från januari 2013 är socialnämnden skyldig att se till att jour- och familjehem ges möjlighet till nödvändig utbildning i att hantera situationen med placerade barn (Socialstyrelsen 2013). Utöver utbildning så skall socialtjänsten finnas till hands och ge kontinuerligt stöd när familjehemmet behöver detta. Om familjehemmet behöver extern handledning så skall socialtjänsten även sörja för att denna kommer till stånd. Syftet med handledning är att familjehemmen bättre skall kunna möta barnets svårigheter. På det sättet kan känslor av stress och otillräcklighet begränsas och på så sätt öka möjligheten till

stabilitet i familjen. Om ett barn har stora vårdbehov så kan det finnas tillfällen då familjehemmet kan komma att behöva stöd i form av avlastning (a.a.).

Barnets bästa

Sverige ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter efter ett beslut i riksdagen i juni 1990 utan att reservera sig på någon punkt, vilket innebar att Sverige åtog sig att följa konventionens artiklar (Mattsson 2006). Principen om barnets bästa är en av hörnpelarna i FN:s konvention om barnets rättigheter. Av artikel 3 så framgår att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Begreppet barnets bästa innehar en särställning inom FN:s konvention om barns rättigheter men också inom svensk barnrättslig reglering och är en central bedömningsgrund vid beslut rörande familjehemsplacerade barn. Artikel 20 riktar sig direkt till det familjehemsplacerade barnet. I artikeln framgår att det offentliga har skyldighet att tillgodose barnets behov av skydd, bistånd och annat boende i de fall barnet inte kan bo med ursprungsfamiljen.

Begreppet har en snart hundraårig historia i svensk rätt och har ända sedan 1920-talet varit förekommande i svensk lagstiftning. På senare år har begreppet blivit allt vanligare och har allt oftare införts inom flera områden av svensk lagstiftning (a.a.). Vad som är barnets bästa är dock inte helt tydligt. Begreppet definieras inte närmare varken i SoL, LVU eller i barnkonventionen. I regeringens proposition (2012:13:10) menar man att det går att få viss ledning i 6 kap. 1 § FB. Enligt denna bestämmelse har barnet rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran och ska behandlas med aktning för sin person och egenart. Kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling får inte förekomma.

Vad som är barnets bästa kan inte fastställas objektivt utan är resultatet av en bedömning i varje enskild situation. Det får sin betydelse först i ett givet sammanhang och är, enligt förarbetena till den nya bestämmelsen i SoL, en process i flera steg. Man skall beakta vetenskap och beprövad erfarenhet, underlag från närstående och yrkespersoner som har kunskap om barnet ska inhämtas och det som barnet själv ger uttryck för ska, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, beaktas utifrån ålder och mognad. I det individuella fallet blir det ytterst upp till socialnämnden respektive domstolen att bedöma vad som är barnets bästa (a.a.). Regeringen understryker också vikten av att i de fall det föreligger en konflikt mellan barnets behov och andra intressen så skall hänsynen till barnets bästa ges företräde. I föräldrabalken finns en bestämmelse som markerar att det inte skall finnas några intressen som kan gå före barnets bästa, till exempel föräldrarnas behov eller rättvisa mellan föräldrarna (a.a.).

Barnets rätt att komma till tals och ta del av uppgifter

Att ha ett barnperspektiv vid beslutsfattandet innebär att man försöker förstå barnet och lyssna till hur han eller hon uppfattar sin situation. I LVU finns sedan 2003 en bestämmelse om att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut rörande barnet (prop. 2002/03:53). Det finns även en bestämmelse om att barnet ska komma till tals i ärenden som rör barnet och den unges inställning ska så långt möjligt klarläggas. Behovet av att klarlägga barnets inställning är särskilt stort i de fall då barnet är i behov av skydd. Hänsyn ska tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Dessutom anges i lagen att barn som är yngre än 15 år bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. Regeringen understryker dock att barnet aldrig ska vara skyldigt att framföra sina åsikter, utan bara ges möjlighet att göra det (proposition 2012/13:10).

Av förarbetena till bestämmelser som ger barn och unga rätt att få relevant information framgår att rätten till information är en viktig förutsättning för att ge barnet eller den unge en möjlighet att komma till tals och bli delaktigt. Informationen får inte vara till skada för barnet. Det kan även ibland innebära att information ska begränsas beroende på vad som är bäst för det enskilda barnet eller den unge i förhållande till hans eller hennes ålder, mognad och tidigare kunskaper (a.a.).

Mattsson (2006) beskriver att det saknas aktuell forskning som utreder frågan om barns möjligheter att själva få komma till tals vid val av familjehem. Hon menar vidare att det är väsentligt att hitta konkreta former och riktlinjer för att tydliggöra barns rätt att få uttrycka sina önskemål vid val av familjehem.

Tidigare forskning

Familjevård i Sverige

I Sverige fick det så kallade Barn-i-Kris projektet stor genomslagskraft och har haft stor betydelse för familjehemsvården (Westberg & Tillander 2010). Projektet följde 89 barn i åldern 0-16 år som blev placerade i familjehem av Malmö kommun och genomfördes under åren 1981-1982. Placeringarna studerades tre månader under och två år efter ankomsten till familjehemmet. Projektet som med svenska mått mätt var en mycket stor forskarsatsning utmynnade i ett flertal större rapporter om intressenter som finns runt en familjehemsplacering (Vinnerljung 1996; Westberg & Tillander 2010). Rapporterna som publicerades handlade om familjehemsföräldrarna (Vinterhed 1985), om föräldrarna (Hessle

1988), om det sociala arbetet samt om barnen (Börjeson & Håkansson) och om de placerade barnen (Cederström 1990; Vinnerljung 1996). Störst inverkan på den svenska familjehemsvården fick projektet genom att de underströk vikten av relationerna till de biologiska föräldrarna för barnets identitetsutveckling (Andersson 1995). Förebilden för Barn-i-kris gruppen var David Fanshels (1978) arbete, vilket beskrivs mer utförligt i ett tidigare avsnitt i denna studie.

Även Gunvor Andersson (1984, 1995, 2008) och hennes forskning har varit viktig för den svenska familjevårdens framväxt. Hennes studie hade precis som Barn-i-kris projektet en longitudinell ansats, det vill säga att man följt barn med samma erfarenheter under flera år och undersökt dessa vid flera tillfällen (Vinnerljung 1996). Hon studerade 29 barn som placerades i barnhem när de var 0-4 år. Barnen följdes upp i olika omgångar med fem års mellanrum. Sista studien gjordes när barnen var 25-30 år gamla. Hon undersökte anpassnings- och anknytningsprocesser för att se vilka effekter placeringen fått för deras utveckling. I den avslutande rapporten (Andersson 2008) gav de vuxna barnen sin bild av hur deras liv artat sig och hur de ser på sin barndom och hur kontakten sett ut med socialtjänsten. Andersson konstaterar att barnen som placerats på ungdomsinstitution klarat sig sämre som vuxna än de barn som inte placerats. Hon ser också att missbruksfaktorer är en mer utslagsgivande parameter för en ny placering än andra familjeproblem. Orsakssammanhangen är dock komplexa och det går således inte att bara ringa in ett specifikt problem utan dessa beror på både individ, familj och omvärld (a.a.).

Vinnerljung (1996) undersökte i en registerstudie hur det gått för 107 vuxna personer som varit långvarigt placerade i familjehem under uppväxten. Han jämförde gruppen med deras syskon som vuxit upp i den biologiska familjen. Resultatet visar på att långvarigt placerade barn riskerar att utvecklas till marginaliserade eller avvikande vuxna i ungefär samma utsträckning som uppvuxna barn från jämförbara ursprungsfamiljer. Långvarigt placerade, särskilt männen, visade sig ha sämre utbildning, levde i splittrade familjer och deras egna barn hade i större utsträckning placerats av socialtjänsten. Männen hade det sämre i sina liv än kvinnorna. Han fann att riskfaktorer före placering var genetisk sårbarhet, socialt arv och separationsproblematik (a.a.). Vinnerljungs forskning bidrog till att man började diskutera nyttan av att placera barn i familjehem och att man aktualiserade frågor om de placerade barnens skolsituation (Westberg & Tillander 2010).

Som en del i Barn-i-kris projektet undersökte Cederström (1990) tjugofem barn i åldern 4-12 år som placerats i familjehem. Efter två år följdes barnen upp och då var fjorton av tjugofem barn kvar i familjehemmen. De som flyttat tillbaks hem var de barn som bedömdes

vara krävande medan de "lättskötta" alltså var kvar i familjehemmet. De rejekterade, ambivalent bundna och symbiotiskt bundna barnen hade behövt få psykoterapeutisk behandling enligt forskaren då enbart placering inte var tillräckligt.

När det gäller central litteratur i framskapandet av denna studie så har Titti Mattssons verk *Barnet som subjekt och aktör* (2006) spelat en viktig roll. Hon ställer frågan vad som är barnets bästa vid en familjehemsplacering och utreder barnets rättsliga ställning inför, under och vid upphörandet av en placering. Hon diskuterar principiella frågor rörande barnets bästa vid myndighetskontakt och hon föreslår att man skall ha ett aktörsperspektiv i arbetet med barn, vilket innebär att barnet ges möjlighet till deltagande i beslut som rör barnet. Detta är särskilt viktigt, menar hon, då det familjehemsplacerade barnet tillhör en särskilt utsatt grupp i samhället vars rättsskydd är svagt.

Trygghet, kontinuitet och varaktighet

Det som denna studie inriktar sig på är att undersöka situationen för barn som är placerade där det råder oklarheter och osäkerhet runt placeringen. Det har inte gått att finna någon studie som specifikt undersöker situationen då de biologiska föräldrarna begär hem sina barn, men Triseliotis (2000) finner två huvudsakliga fält inom vilket osäkerheten tycks koncentreras i liknande situationer. Han menar att det placerade barnet och familjehemsföräldrarna kontinuerligt upplever en oro på grund av bristen av juridisk trygghet, d.v.s. att placeringen när som helst kan avbrytas. Han åskådliggör detta genom att citera ett barn som uttrycker att; "som fosterbarn är man ständigt orolig". I det andra fältet framkommer att barn som är familjehemsplacerade lever i en tvetydig position och att de därigenom inte upplever att de har någon familjetillhörighet. De kan ha en dålig kontakt med de biologiska föräldrarna samtidigt som familjehemsföräldrarna inte är deras riktiga föräldrar.

Han menar att det är en fördel med adoption, då det innebär att det är permanent och enligt lagen. Barnen kan då känna att de har en tillhörighet och att de inte kan bli flyttade.

Kontakten mellan föräldrar och barn under placeringstiden

Andersson (1995) beskriver att samstämmig forskning betonar vikten av att bibehålla kontakten mellan placerade barn och deras föräldrar, syskon och andra anhöriga för att gynna barnets identitetsutveckling. Hon finner dock att det i praktiken ser annorlunda ut då Socialnämnd och handläggare på socialtjänsten som regel inte verkar för att bibehålla kontakten mellan barn och föräldrar eller övriga anhöriga. Hon menar vidare att familjehemsföräldrarna i större utsträckning än socialsekreterarna ser barnets behov av att få

möjlighet att integrera det förflutna med det nuvarande. Andersson (a.a.). lyfter fram ett flertal punkter som bör prioriteras av handläggaren på socialtjänsten; Se till att relationer med anhöriga upprätthålls, medverka till att förbättra destruktiva relationer, vid avsaknad av bärkraftiga relationer med föräldrar se till att skapa kontakter med personer som kan ge kunskap om barnets ursprung och slutligen ge barnet information och hjälp barnet skapa en livshistoria (a.a.).

Haight et al. (2003) beskriver en komplex och varierad bild av hur kontakten mellan föräldrar och barn utformas. Studien visar att föräldrar och barn upplever att kontakten dem emellan väcker upp smärtsamma känslor kring själva separationen, vilket kan förklara hur placerade barns beteendeproblem förvärras efter att de träffat föräldrarna. Forskningen visade också på att täta kontakter mellan barn och förälder kan försämra det placerade barnets förmåga att hantera separationer och att anpassa sig till den nya miljön.

Hanvik & Moldestad (2002) fann i sin studie att föräldrarna till det placerade barnet var missnöjda med umgängen då dessa var förlagda till familjehemmet. Föräldrarna angav att de inte fick ta eget ansvar för barnet under umgängestillfällena. De beskrev att de kände sig övervakade och iakttagna av familjehemsföräldrarna och att de inte heller fick visa känslor. Nordins (2003) slutsats av sin forskningsgenomgång när det gäller kontakten mellan barn och föräldrar under tiden barnet är placerat i familjehem, är att det inte är möjligt att ange schablonmässiga regler rörande omfattning och utformning av föräldrakontakten om syftet är att kontakten skall gynna barnet. Han ansluter sig till Quinton et al. (1997) som menar att frågan om kontakten mellan barnet och de biologiska föräldrarna under vårdtiden har positiva eller negativa effekter är en öppen fråga. De beskriver att kontaktdiskursen har drivits fram av olika värderingar kring föräldrarnas betydelse och olika forskningsuppgifter. Deras slutsats var att uppmuntran av kontakt vid permanenta placeringar är ett ”socialt experiment snarare än faktabaserad praktik”.

Schaffer (1990) understryker vikten av trygga personliga relationer till barnet. Han menar dock samtidigt att man lagt lite för stor vikt vid moderns betydelse och att det i den moderna familjen är vanligt med en viss utbytbarhet mellan anknytningspersoner. Det är viktigt att det finns fler anknytningspersoner som en försäkring om det skulle gå fel i *en* relation. Andersson (1995) är inne på samma linje och menar att man inte får glömma bort att familjehemsföräldrar och deras barn, samt familjehemmets närstående kan vara viktiga alternativa förebilder för de placerade barnen och få stor betydelse för deras identitetsutveckling.

Kontakten mellan föräldrar och familjehem

När det gäller kontakten mellan familjehemmet och de biologiska föräldrarna så beskriver Höjer (2001) i sin studie *Fosterfamiljens inre liv*, att de biologiska föräldrarna upplevde kontakten allt från enbart negativ till odelat positiv. Samtliga intervjuade familjehemsföräldrar förstod att det inom ramen för uppdraget ingick att främja det placerade barnets kontakt med föräldrarna. Flera av familjehemsföräldrarna hade initialt haft en ambition att också engagera sig i att hjälpa och stötta de biologiska föräldrarna, ett arbete som dock visat sig alltför tidskrävande. De flesta familjehemsföräldrar i studien uppgav att de hittat sätt att samarbeta med barnet biologiska föräldrar. De svårigheter som uppkom handlade ofta om hur umgänget mellan barn och biologiska föräldrar skulle vara utformat. I de fall det förekom svårigheter i samarbetet mellan barnets föräldrar och familjehemmet så försattes barnet i en svår situation. Flera av familjehemsföräldrarna, även de mest erfarna, uttryckte svårigheter i hur de skulle förhålla sig till föräldrarna när de besökte sina barn. De beskrev att det var svårt att veta hur mycket tillgivenhet de kunde visa barnet när föräldrarna var på besök.

Familjehemsföräldrarna beskrev bland annat att det fanns en osäkerhet kring de biologiska föräldrarnas reaktioner om barnet till exempel skulle kalla familjehemsföräldrarna för mamma och pappa.

Höjer (2007) menar att familjehemsföräldrar kan sägas vara mer barnorienterade än föräldraorienterade vilket i förlängningen kan medföra problem i kontakten med det placerade barnets föräldrar. Detta är något som Sanchirico & Jablonka (2000) också menar då de i sin studie visar på att de flesta familjehemsföräldrar tar på sig uppdraget för att de tycker om barn. Familjehemsföräldrar kan också uppleva de biologiska föräldrarna som olämpliga och farliga, vilket sammanfaller med den bild som tillskrivs föräldrarna av de domstolar som beslutar om placeringen.

I en studie med familjehemsföräldrar i Skottland (Triseliotis et al. 2000) uppgav två tredjedelar att kontakten med föräldrarna var positiv för barnen. Hade barnen varit utsatta för övergrepp av föräldrarna var familjehemsföräldrarna dock mer negativa till kontakt. Forskarna i studien lyfter fram en hypotes där de menar att familjehemsföräldrar ofta är de mest välorganiserade människorna och att stora skillnader i levnadssätt gentemot de biologiska föräldrarna kan bidra till brister i samarbete mellan föräldrar och familjehem.

De biologiska föräldrarna

Haight et al. (2002) gjorde i sin studie intervjuer med 28 mödrar till placerade barn. Dessa uttryckte känslor av sorg, depression och trauma till följd av att barnen omhändertagits.

Många uttryckte också en känsla av hopplöshet och en känsla av fientlighet gentemot socialtjänsten. Även Trulsson (1997) uppmärksammar i sin studie att mödrarna upplever starka krisreaktioner i samband med separationen från barnen. De beskriver känslor av ilska, sorg och tomhet. Vissa uttryckte att de hade självmordstankar efter omhändertagandet. Mödrarna beskrev att de kände sig stämplade som dåliga mammor. Deras situation efter separationen med barnen försämrades. De blev mer isolerade och deras nätverk minskade. Många av kvinnorna hamnade i beroendeställning till missbrukande och ibland våldsamma män då deras ekonomiska situation försämrats efter separationen med barnen.

Haight et al. (2005) fann i en senare studie att mödrars upplevelser av stress och trauma kan påverka deras förmåga att relatera till sina barn under tiden de är placerade och även hindra dem att samarbeta med andra vuxna under besöken i familjehemmen.

Höjer (2007) refererar till att flera studier (se bl.a. Hesse 1988) visar på att majoriteten av de barn som placeras i samhällsvård lever med ensamstående mödrar och att fäder i många fall inte kontaktas i utredningsfasen innan barnet placeras.

Sammanbrott

Socialstyrelsen (2012b) genomförde en studie med syfte att identifiera riskfaktorer för sammanbrott i familjehemsplaceringar bland yngre barn och långvarigt placerade barn. Med yngre barn avsågs barn upp till 10 år och med långvarigt placerade barn menade man barn som var 12 år och som bott i familjehem i mer än fyra år. Man fann att placeringar i familjehem avbröts i 13 procent av de undersökta fallen när det gäller de yngre barnen. Det var oftast familjehemmet som tog initiativ till sammanbrotten men det var också vanligt att den biologiska modern tog initiativ till att avsluta placeringen. De riskfaktorer man såg bidra till sammanbrotten var att familjehemmet hade egna barn i samma ålder som det placerade barnet samt att det placerade barnet var i tät kontakt med den biologiska modern. Det var också förenat med risker om barnet varit med om tidigare placeringar där det blivit sammanbrott och om det förelegat brister i omsorgen som orsaker till placeringen av barnet. Den övergripande slutsatsen är att stödet från samhället till familjehemmen och de placerade barnen brister och måste bli bättre för att minska antalet sammanbrott.

Socialstyrelsen (2014) presenterade nyligen en kartläggning man gjort avseende nationella adoptioner. I den bekräftades bilden av risker för sammanbrott enligt ovan nämnda kriterier. Man föreslår i kartläggningen att familjehemmets rätt till stöd under pågående placering behöver ses över för att minska risken för sammanbrott. Det finns även forskning som tyder

på att stöd och utbildning till familjehem under pågående placering är viktigt för att minska risken för sammanbrott (a.a.).

Berridge & Cleaver (1987) fann att det var förenat med mindre risk för sammanbrott om kontakten mellan det placerade barnet och föräldrarna fungerade väl. Detta var tydligare vid kortare placeringar men indikationer visade på att det även gällde längre placeringar. De menar också att man har övervärderat barns relation till vuxna och glömt hur viktig relationen till syskon och kamrater kan vara. Forskarna såg att avbrott i familjehemsplaceringar var mer sällsynta om syskon placerats tillsammans.

Metod

Syftet med studien har varit att få en empiriskt grundad förståelse för familjehemsföräldrars erfarenheter och upplevelser av att befinna sig i en juridisk process där de biologiska föräldrarna eller föräldern begär hem sitt barn och att vården av LVU skall upphöra.

Studien har genomförts genom att använda kvalitativa metoder med en deskriptiv och tolkande ansats. Enligt Larsson (2005) handlar en kvalitativ forskningsstrategi om individens eller aktörens skrivna eller verbala utsagor samt observerbara handlingar. Forskaren försöker fånga in den andres upplevelser och se världen från dennes perspektiv och nå kunskap om individens subjektiva upplevelser (a.a.). Den deskriptiva ansatsen innebär att forskaren strävar efter att nå nyanserade beskrivningar som återger den kvalitativa mångfalden samt att förstå meningen hos centrala teman i den intervjuades livsvärld och dennes relation till den (Kvale 1997).

Urval och avgränsning

Urvalet av intervjupersoner är gjort utifrån en önskan om att kunna svara på studiens syfte och frågeställningar. Enligt Bryman (2011) är detta målinriktade urval av strategiskt slag och inbegriper ett försök att skapa överensstämmelse mellan forskningsfrågor och urval. Studiens syfte är att försöka beskriva och förstå familjehemsföräldrars upplevelser och erfarenheter vilket gör det relevant att intervjua målgruppen familjehemsföräldrar. Barn och ungdomar som blir placerade i familjehem är en heterogen grupp. Därför har det varit nödvändigt att avgränsa urvalet. Studien inriktar sig enbart på barn som placerats i familjehem, vilket innebär hem som avser att ha barn placerade under en längre tid, med andra ord inte jourhem där placeringen sker under maximalt tre månader. Familjehemmen skall ha haft barn placerade hos sig med stöd av LVU och upplevt en situation där de biologiska föräldrarna begärt hem barnet och yrkat på att vården enligt LVU skall upphöra. Åldersgruppen är avgränsad till barn

mellan 0-12 år. Anledningen till valet av åldersgrupp är att barn från tolv år och uppåt i större utsträckning kan göra sin röst hörd än vad de mindre barnen kan. Mattsson (2006) beskriver att barnets autonomi markant ökar när barnet fyller 12 år och barnet kan då själv i större utsträckning bestämma hur kontakten med de biologiska föräldrarna skall se ut.

Socialstyrelsens uppfattning är att det är rimligt att använda den 12 års gräns som kommer i uttryck i den civilrättsliga umgängesregleringen som riktmärke även när det gäller barns rätt inom familjevården (a.a.). Studien riktar sig med andra ord till de barn som inte i samma utsträckning kan påverka sin situation, utan är utelämnade till vuxnas bedömningar om vad som är barnets bästa.

Studien bygger på intervjuer med fyra familjehem, vilket innefattar åtta personer sammanlagt. För att komma i kontakt med familjehemmen så kontaktades en enhetschef för familjehemssektionen på ett socialkontor i Stockholm. Denne blev informerad om syfte och förutsättningar och kontaktade i sin tur två av sina handläggare. Dessa gjorde en genomlysning av sina ärenden och fann fyra familjehem som uppfyllde kriterierna för syftet med studien. Handläggarna kontaktade familjehemmen, informerade dessa om studiens syfte och frågade om de kunde tänka sig att delta. Samtliga familjehem medgav samtycke till att delta. I nästa skede kontaktades familjehemmen av intervjuaren via telefon för att bestämma tid för intervju.

Intervjuerna

Familjehemmen som ingår i studien återfinns norr om Stockholm samt i Värmland, Sörmland och Hälsingland. Intervjuerna genomfördes hemma hos familjehemmen. I samtliga familjehem fanns både en man och kvinna, d.v.s. en familjehemspappa och en familjehemsmamma, vilka båda intervjuades tillsammans. Detta för att beskrivningarna av deras upplevelser skall bli så dynamiska och fylliga som möjligt, vilket Bryman (2011) menar är ett av syftena med kvalitativa intervjuer, till skillnad mot kvantitativa som strävar efter svar som snabbt kan kodas och bearbetas. Tidsramen för samtliga intervjuer har varit mellan 90 och 120 minuter.

Intervjuerna har genomförts med kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Syftet med en kvalitativ forskningsintervju enligt Kvale (1997) är att beskriva och förstå centrala teman som den intervjuade förhåller sig till, vilket också har varit denna studies mål. Intervjuerna har utgått från en intervjuguide (Bilaga 1) med några få övergripande teman som haft för avsikt att täcka in vissa specifika områden som behövs besvaras utifrån studiens syfte och frågeställningar. Denna flexibilitet har varit av vikt då jag ämnat fånga in beskrivningar och

undersöka intervjupersonernas upplevelser och uppfattningar utifrån sin livsvärld, samt att inte styra intervjun då spontanitet anses vara av vikt för att inte förlora viktig information.

Kvale (1997) menar att målet med den kvalitativa intervjun är att förtydliga de många gånger mångtydiga och motsägelsefulla beskrivningar som den intervjuade ger uttryck för. En styrka med denna utformning har inneburit att det också varit möjligt att ställa följdfrågor och att upprepa redan ställda frågor i kontrollsyfte. Bryman (2011) beskriver att det är önskvärt att låta intervjun röra sig i olika riktningar då detta ger kunskap om vad intervjupersonen upplever vara relevant och viktigt.

Bearbetning av intervjuer

Intervjuerna har spelats in efter att samtliga intervjupersoner gett sitt samtycke till detta. Därefter transkriberades intervjuerna vilket har flera fördelar. Bland annat bibehåller man intervjupersonernas uttryckssätt och ordalag, vilket sedan kan användas vid presentation av citat och illustrera uttalanden för att skapa transparens mot läsaren. Intervjuerna har sedan bearbetats och strukturerats övergripande utifrån studiens frågeställningar. Därefter har materialet ytterligare brutits ner till mindre, mer specifika teman. Under bearbetningen har meningskoncentrering använts för att göra svaren mer uttrycksfulla och kärnfulla. Detta innebär att man tar bort upprepningar, pauser och utfyllnadsljud (Kvale 1997).

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet svarar på frågan om man mäter det man avser att mäta eller i ett bredare perspektiv i vilken utsträckning en metod undersöker vad den är avsedd att undersöka. Reliabilitet avser en studies stabilitet och pålitlighet (Larsson 2005). Den kvalitativa forskningen är befäst med vissa problem när det gäller validiteten och reliabiliteten. Eftersom man inte gör någon direkt mätning i den kvalitativa forskningen utan mer är ute efter att upptäcka och beskriva fenomen blir det svårt att fastställa reliabiliteten. På samma sätt blir det svårt att diskutera validiteten då kvalitativ forskning ofta är induktiv och skall således leda till begrepp. Med andra ord finns det då inga färdiga begrepp att mäta (a.a.).

Enligt Kvale (1997) är validiteten i kvalitativ forskning kopplad till forskarens hantverksskicklighet, vilket innebär att studien är beroende av forskarens förmåga att kontrollera, ifrågasätta och teoretiskt tolka sina egna upptäckter. Intervjuerna behöver vara formulerade så att man kvalitativt fångar in det som man har för avsikt att fånga in. Öppenheten i frågorna och att de var få i antal har underlättat detta. Reliabiliteten hänför sig

till resultatens konsistens och inre logik (a.a.). Detta kan uppnås genom att fråga flera frågor på samma tema och undersöka konsistensen på svaren, vilket gjordes.

Generaliserbarheten rör den utsträckning i vilken mening resultatet kan generaliseras till andra miljöer. Generaliserbarheten när det gäller det kvalitativa perspektivet är ofta kritiserad i forskarsammanhang då man bland annat menar att personer som intervjuas i en kvalitativ undersökning inte kan vara representativa för en population (Bryman 2002). Istället skall resultaten i den kvalitativa forskningen generaliseras till teori och inte populationer, vilket innebär att det är kvaliteten på de teoretiska slutsatserna som är av vikt vid bedömningen av generaliserbarheten. Till skillnad från den kvantitativa forskningen som strävar efter att kunna generalisera data till en population är den kvalitativa forskningen istället inriktad på att förstå beteenden och åsikter i den kontext där undersökningen genomförts (a.a.). Denna studie är avgränsad till att beskriva människor i deras kontextuella sammanhang.

Etiska överväganden

Studien har utgått från och nogsamt beaktat Lag (SFS 2003) om etikprövning av forskning som avser människor samt från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2011). Följande etiska aspekter har beaktats:

Informationskravet: Familjehemmen kontaktades i samtliga fall initialt via telefon. Vid detta tillfälle informerades de om studiens innehåll, vad syftet är och hur informationen kommer att användas. Vid intervjutillfället gavs åter ovanstående information till samtliga informanter för att säkerställa att alla får samma information samt att alla får möjlighet att ställa eventuella frågor om studien.

Samtyckeskravet: Innan varje intervju informerades intervjupersonerna om att deltagandet är frivilligt och att de kunnat dra sig ur närhelst de önskat. De har också fått tillgång till forskarens kontaktinformation så att det funnits möjlighet att i efterhand korrigera information och medverkan, inom rimlig tidsgräns.

Konfidentialitetskravet: Samtliga informanter är avidentifierade. Det har inte heller varit ett syfte med denna studie att inhämta känslig information av personlig karaktär eller privata data, utan att fånga intervjupersonernas upplevelser och beskriva deras erfarenheter.

Nyttjandekravet: Samtliga intervjupersoner är informerade om ändamålet med studien, vilket är att den kommer att utmynnas i en magisteruppsats. Inga andra ändamål kommer att bli aktuella. Samtliga informanter har gett sitt samtycke till detta.

Metoddiskussion

Urvalet för denna studie har varit specifikt, vilket begränsat möjligheten att hitta familjer som uppfyllt kriterierna. Detta har inneburit resor i landet vilket varit tidskrävande och som gjorde det svårt att hålla sig inom tidsramen då studien skulle vara färdigställd. Hade det funnits fler familjer som uppfyllt kriterierna för urvalet mer närbeläget så hade det möjligtvis inneburit att fler familjer kunnat ingå i studien. Det viktiga har dock varit att de uppfyller kriterierna för forskningsfrågan. Kvale (1997) beskriver att vissa intervjuundersökningar snarare skulle vinna på att ha färre intervjuer än fler och understryker vikten av kvalitet istället för kvantitet.

Studien innehåller endast intervjuer med familjehemsföräldrar, vilket kan anses var något endimensionellt. Inom kvalitativ forskning så kan man använda trianguleringsstrategier för att uppnå en mer mångdimensionell och nyanserad beskrivning. Triangulering innebär att man använder sig av flera datakällor eller metoder i sin studie och kan också bidra till att stärka både validiteten och reliabiliteten (Lilja och Larsson 2005). Detta skulle kunna ha uppnåtts om studien också innehållit intervjuer med andra aktörer runt det familjehemsplacerade barnet och familjehemmen, t.ex. handläggare på socialkontoret.

Forskaren i denna studie har en förförståelse och inblick i det forskningsfält som undersöks vilket innebär att objektiviteten kan ifrågasättas. Larsson (2005) menar att det är viktigt att tydliggöra aktörens beskrivningar och begrepp utifrån dennes "inifrånperspektiv". Sjöström (1994) menar att vi aldrig möter något eller någon förutsättningslöst. Därför är det viktigt att klargöra vad man menar med förförståelse i kvalitativ forskning. Det är inte möjligt att frigöra sig från fördomar, känslor eller värderingar. Men att medvetandegöra dessa innebär att man aktivt kan ompröva sina tolkningar och se om man har påverkats av dem och i så fall söka andra tolkningar (a.a.).

Ett sätt att förhålla sig till objektiviteten har varit att utforma intervjufrågorna på ett öppet sätt för att inte styra intervjuerna. Kvale (1997) menar att erhållen kunskap inte är objektiv utan subjektiv, i den mening att den är för mycket beroende på de intervjuade personerna. Han hävdar dock att detta är en av styrkorna med intervjusamtalen (a.a.).

Studiens teoretiska utgångspunkter

Anknytningsteori

Från ett utvecklingspsykologiskt perspektiv bygger människan inre mentala representationer av erfarenheter som vi gör genom livet. Scheman skapas i barnets hjärna vilket gör att effekterna av den omsorg som ett barn utsätts för blir synligt och konsekvenserna av fysisk

och psykisk misshandel, försummelse och vanvård visar sig (Lundén 2010). För att förstå hotet mot barns utveckling som vanvård enligt ovanstående utgör, i relation till barns normala utveckling, så kan den anknytningsteoretiska referensramen anses vara relevant.

Anknytningsteorin är inte en specifik teori utan är en övergripande konstruktion som innehåller delar av de viktigaste utvecklingspsykologiska teorierna. Den innehåller kognitiv teori som beskriver den kognitiva utvecklingen samt hur vi systematiserar erfarenheter och processar information. Den innehåller också objektrelationsteorin, vilken beskriver hur inre representationer formas, samt etologi som är läran om djuren. Människan har, precis som djuren, utrustats med reflexer och beteendesystem som hjälper oss att överleva. I likhet med andra djurarter söker sig det lilla barnet till anknytningspersoner för att få skydd och tröst (a.a.).

Anknytningsteorin utvecklades av den engelska läkaren John Bowlby. Han var i motsats till många av sina kollegor inte så upptagen av barnens driftsliv utan intresserade sig istället för de erfarenheter som barn gjorde i det verkliga livet. Han menade att erfarenheter i det vanliga livet påverkade framtida anknytningsrelationer men att det var komplexa orsakssamband som bidrog till kvaliteten på anknytningen och om eventuella psykologiska svårigheter skulle komma att utvecklas. Han intresserade sig särskilt för anknytningsprocessen i sig och såg barns psykologiska utveckling som resultatet av ett ständigt pågående samspel mellan barnet och omgivningen. Med andra ord menade han att barn utvecklas i relation till sin närmaste omgivning (Lundén 2010).

Under den första halvan av 1950-talet utvecklades den professionella kontakt som kom att få störst betydelse för Bowlby och för utvecklingen av anknytningsteorin. Han träffade då Mary Ainsworth som bidrog med en av anknytningsteorins viktigaste byggstenar, begreppet *trygg bas* (Broberg et al 2008).

Begreppet anknytning avser en varaktig inre representation av relationen till föräldern vilket inbegriper en stark tendens att söka föräldrarnas närhet vid stress. Att vara anknuten till någon är en av våra starkaste känslomässiga relationer och är mycket mer än att bara söka närhet vid annalkande fara. Det som är specifikt för en anknytningsrelation i jämförelse med andra känslomässiga band är att den som är anknuten söker trygghet, tröst och beskydd hos sin anknytningsperson. En viktig distinktion som inte sällan förbises, är att barn knyter an till sina föräldrar, men föräldrar knyter inte an till sina barn. Föräldrarnas starka känslomässiga relation till barnet utgår från den vuxnes omvårdnadsförmåga (a.a.).

Barnets behov av en trygg bas och säker hamn

Under barnets första levnadsår så har barnet utvecklat en rad nya förmågor om förutsättningarna varit gynnsamma. Dessa förmågor handlar bland annat om barnets självständiga förflyttning och ett upparbetande av egna inre arbetsmodeller (Broberg et al 2008). Funktionerna *trygg bas* och *säker hamn* organiserar dessa förmågor till ett enhetligt beteendesystem som gör att barnet får en möjlighet att maximera kort- och långsiktig överlevnad genom att i varje ögonblick hitta en optimal balans mellan utforskande och trygghetssökande. I och med att barnet kan börja röra på sig på egen hand, så kan barnet också reglera avståndet till föräldern. Barn uppvisar flera mönster av reglerande. Vid återförening eller om barnet är ledsen så närmar sig barnet föräldern, barnet följer efter föräldern då denne går mot dörren för att gå ut ur rummet. Man menar att barnet använder föräldern som en *trygg bas* som en utgångspunkt för sitt utforskande av världen och slutligen så använder barnet föräldern som en *säker hamn* – en tillflyktsort, när barnet upplever fara under sitt utforskande av omvärlden. Anknýtningens ändamål kan med andra ord beskrivas som upprätthållandet av optimal närhet till en beskyddande vuxen (a.a.).

Dyregrov (2010) beskriver att trauman kan påverka barns förmåga att reglera sitt känsloliv vilket påverkar barnens känsla av trygghet. Frukten och ångest kan göra att barnen inte vågar röra sig bort från sin trygghetsbas och de blir till följd av detta ängsliga i sin anknytning.

Barnens olika anknytningsmönster

Forskning har visat på betydelsen av att skilja mellan *att utveckla en anknytning* å ena sidan och *kvaliteten på anknytningen* å den andra (Broberg et al 2008). Det är förekomsten av regelbunden fysisk kontakt mellan barn och förälder som är avgörande om en anknytning kommer att utvecklas. Detta innebär att ett barn också knyter an till en vanvårdande eller misshandlande förälder. Det är bara de barn som går från ”famn till famn”, utan att ha befunnit sig i samma famn tillräckligt länge, som inte klarar att skapa en anknytningsrelation. Att ett barn knutit an till sin förälder är med andra ord inget bevis för att de haft det bra tillsammans och kan därmed inte utgöra något argument för att barnet inte skall omhändertas vid omsorgssvikt (a.a.).

Hur ett barns anknytning till sin vårdnadshavare utvecklas bestäms i huvudsak av vilken typ av omvårdnad som barnet erbjuds. Förälderns lyhördhet för barnets signaler och förutsägbarhet i sina egna reaktioner på dessa signaler har en avgörande betydelse för om barnet skall utveckla en *trygg* kontra *otrygg* anknytning eller en *organiserad* kontra

desorganiserad anknytning. Utifrån dessa principer organiseras barnets anknytningsmönster till föräldern och bygger på deras gemensamma interaktionshistoria (a.a.).

Om individen får trygghet och beskydd när den söker den andres närhet kallas anknytningen trygg. De som har en *trygg anknytning* till en förälder använder föräldern som en bas för att kunna utforska omvärlden. När barnet blir otryggt så återvänder barnet till föräldern. Om inte barnet hittar föräldern så gråter barnet och letar efter föräldern (Frisén och Hwang 2007). För att barnet skall kunna använda föräldern som en trygg bas så måste barnet ha haft tillräckligt mycket erfarenhet av att föräldern har velat hjälpa barnet. Det tryggt anknutna barnet skaffar sig genom dessa erfarenheter en flexibel relation till föräldern som gör att det kan växla mellan utforskande och trygghetssökande (Broberg et al 2008). Om närhetssökandet inte leder till ökad känsla av trygghet och beskydd kallas anknytningen otrygg. Vid *otrygg undvikande anknytning* är det typiska att barnet inte använder föräldern som en trygg bas. Efter en separation undviker barnet föräldern vid ett återförenande då barnet till exempel undviker ögonkontakt eller vänder ryggen mot föräldern. Den undvikande blicken kan innebära att barnet blivit ängslig av separationen, men vågar inte visa detta då barnen känner att de riskerar att bli avvisade och på så sätt mer ängsliga. Barnet har genom interaktion med föräldern lärt sig att föräldern inte är så förtjust i barnets uttryck för känslomässiga behov. Barnet lär sig att ”man inte skall gnälla för småsaker” (a.a.).

Barn vars anknytning klassificeras som *ambivalent* kännetecknas av att de vanligtvis blir mycket upprörda vid separation. En del ligger helt utslagna medan andra skriker och sparkar. Vid återförening så är barnet klängigt och krävande och har ett behov av att bli omkramad för att anknytningssystemet skall gå i viloläge. Problemet med dessa barn är att kontakten med föräldern inte är effektiv, då anknytningssystemet inte går i vila, trots kontakten med föräldern. Barnen reagerar med frustration vilket de visar med irritation mot föräldern. Barn som utvecklat ambivalent anknytning har i större utsträckning än andra barn levt i relationer där föräldrarnas samspel med barnet är oförutsägbart och samspelet styrs av den vuxnes villkor. Dessa barn har ofta mindre tro på sin egen förmåga.

Gemensamt för ovanstående anknytningsmönster är att de är organiserade, vilket innebär att samspelet mellan föräldrar och barn är tillräckligt konsekvent för att barnet skall kunna konstruera en fungerande inre arbetsmodell av sig själv tillsammans med föräldern. Senare forskning har fokuserat på en annan grupp barn som beskrivs som de *desorganiserade* barnen. Det som tydligast skiljer barn med desorganiserad anknytning från de övriga är att samspelet mellan dessa barn och föräldern bygger på rädsla och förvirring (Frisén och Hwang 2007).

Desorganisationen uppstår när samma person som skall skydda barnet är samma person som utgör ett hot. Barnet hamnar i en omöjlig konfliktsituation då barnets anknytningssystem driver barnet i armarna på den person som väckt barnets rädsla och rädslan ökar ju närmare barnet kommer föräldern (Broberg et al 2008). Barnet hittar inte någon strategi för att hantera den stress som uppstår och får inte ihop närhetssökandet för skydd och tröst med flyktbeteendet bort från hotet vilket leder till att anknytningssystemet bryter samman(a.a.). Ett uttryck som används för att beskriva detta tillstånd är ”*fright without solution*” (Lundén 2010). Uttalade riskgrupper är barn som lever i familjer med förekomst av missbruk, våld och misshandel eller i familjer med föräldrar som har en allvarlig psykisk sjukdom (Broberg et al 2008). Uppföljningsstudier av barn med denna anknytningsproblematik visar på en betydande riskfaktor för att barnet kan komma att utveckla ett utagerande beteende i relationen med kamrater i skolan och gentemot vuxna (BUP 2013).

Separation och anknytning

Barn som separeras från sina föräldrar under längre tid än ett dygn eller natt kan komma att utveckla mer eller mindre svåra symptom. Anledningen till detta tros vara att barnet satts i en prekär situation då barnet är lämnat med ett ”påslaget” anknytningssystem men saknar de nödvändiga redskapen (föräldern) för att ”slå av” systemet. I barnet uppstår därmed ett smärtsamt inre drama. Barnet har å ena sidan påbörjat ett sorgearbete för att om möjligt, skapa en ersättningsperson för den förlorade föräldern, å andra sidan så har barnet stängt dörren för ett antal känslor som är för svåra för ett litet barn att handskas med på ett framgångsrikt sätt. Begreppet *losskoppling* används för att beskriva detta tillstånd hos barnet. Barnet kopplar bort föräldern för att undvika inre smärta. Detta har observerats i studier kring barn och separationer där barnet vid återförening till exempel inte känner igen sina föräldrar och är oförmögna att visa några känslor (Broberg et al 2008).

Både permanenta och tillfälliga placeringar innebär en separation för barnet vilket leder till olika grader av smärta, förtvivlan, ångest och sorg. Många barn flytas ofta flera gånger och varken barnen, föräldrarna eller familjehemmen får den hjälp de har behov av i separations- och anknytningsprocessen. Det är inte ovanligt att de orsaker som ligger till grund för separationen kan få större konsekvenser än själva separationen i sig (Killén 1994).

En hierarkisk anknytningsordning

Bowlby hävdade att barnet söker en vårdnadshavare som sin primära anknytningsperson. Samtidigt så slog han fast att barnet har en förmåga att knyta an till flera personer. Han

menade att de allra flesta barn har erfarenhet av flera vårdare, och därmed också möjlighet att utveckla flera anknytningsrelationer, beroende på kontinuiteten och intensiteten i dessa relationer (Broberg et al 2008). Att barn normalt sett utvecklar anknytningsrelationer till flera personer innebär inte att dessa relationer är utbytbara eller lika viktiga för barnet. Istället anses relationerna vara hierarkiskt organiserade. I toppen på hierarkin finns den person som varit den fastaste punkten i barnets liv, vilket oftast, men inte alltid varit modern. Finns inte mamman tillgänglig om barnet blir skrämt, så söker sig barnet till den person som står som nummer två i barnets uppbyggda hierarkiska ordning, och så vidare. Man vet inte säkert hur många relationer små barn kan utveckla, dock verkar det totala antalet för de flesta i de flesta kulturer vara begränsat till mellan en och fem personer (a.a.).

Anknytning och barn i familjehem

Inom familjehemsvården är anknytning ett centralt begrepp och många av de beslut som tas i familjehemsvården har ett anknytningsteoretiskt underlag (Tilander & Westerberg 2010). Familjehemssekreteraren skall bland annat bedöma kvaliteten på anknytningen mellan den biologiska föräldern och barnet inför umgången samt utreda familjehemsföräldern som anknytningsobjekt inför frågan om familjehemsföräldern bör bli barnets särskilt förordnade vårdnadshavare (a.a.). Lundén (2008) beskriver att forskning visat på att barn med en trygg bas i familjehemmet uppfattade att det var där de hörde hemma, medan barn som inte känt en trygg bas i familjehemmet inte utvecklat en sådan känsla. Barnen som utvecklade en trygg bas i familjehemmet gjorde detta oavsett om de alternerade boendet hos de biologiska föräldrarna och familjehemmet eller ej. Hur mycket barnen träffade sina biologiska föräldrar visade sig inte ha någon betydelse.

Vikten av stabilitet

Vikten av stabilitet i familjehemmet är av stor vikt. Broberg et al (2008) menar att om vistelsen i familjehemmet inte är förutsägbar, utan att det föreligger hot om plötsliga förändringar så skapas otrygghet med störningar i anknytningsarbetet mellan familjehemsföräldrarna och barnet som följd. Barnen som kommer till familjehemmen är inte sällan traumatiserade med brister i anknytningen. De skall i och med placeringen knyta an till nya personer, samtidigt som de behöver förhålla sig till de gamla anknytningspersonerna.

Killén (1994) menar att en placering i ett familjehem är förbunden med en osäkerhet för både barn, föräldrar och familjehem och som innebär stora svårigheter. Framförallt lyfter hon

fram att den största betingelsen för personlighetsutveckling saknas, nämligen möjligheten att utveckla en trygg anknytning till omsorgspersonerna.

Barn och trauma

I Barn- och ungdomspsykiatrins riktlinjer för stöd och behandling (BUP 2012) anges att grunden för barns psykiska hälsa utgår från tre outtalade antaganden om omvärlden. Dessa innebär att omvärlden skall vara god, meningsfull och att man har ett värde som individ. En belastande livssituation utmanar ett eller fler av dessa antaganden och underminerar barnets tilltro till omvärlden och därmed till sin egen förmåga att fungera i den. Om barnet befinner sig i en situation som barnet varken kan fly ifrån eller bekämpa kan detta leda till en upplevelse av kaos, maktlöshet, obegriplighet och känsla av egen sårbarhet. När ett barn eller ungdom har upplevt en händelse eller serie händelser som inneburit kränkning av fysisk integritet, eller hot om detta, finns en potentiell risk för traumatisering (a.a.). Det som är utmärkande för de diagnoser som är specifika för tillstånd av traumatisering är att de kräver en eller flera utlösande faktorer. Dyregrov (2010) definierar psykiskt trauma som en överväldigande och okontrollerbar händelse som innebär en extraordinär psykisk påfrestning.

Alla barn behöver inte utveckla långvariga posttraumatiska problem. En bra livssituation och en väl fungerande omgivning gör att många barn kan klara sig bra under och efter traumatiska händelser. Vissa barn utvecklar dock problem eller symtom som tillsammans kallas en posttraumatisk störning eller *posttraumatic stress disorder (PTSD)* (a.a.). Exempel på dessa potentiellt traumatiserande händelser eller upplevelser som allvarligt kan skada barns möjlighet till utveckling är allvarlig försummelse samt barnmisshandel och familjevåld (BUP 2012). Allvarlig försummelse innebär att vårdnadshavaren inte ger den omsorg som behövs utifrån barnets ålder. Detta är starkt kopplat till vårdnadshavarens psykiska ohälsa, missbruk och egen anknytningsproblematik. Allvarlig försummelse eller omsorgssvikt kan bidra till otrygg eller desorganiserad anknytning vilket medför ökad sårbarhet hos barnet.

Barnmisshandel och familjevåld innebär för barnet att barnet själv är utsatt eller att barnet är vittne till våld. Att bevittna våld inom familjen kan vara lika traumatiserande som att vara direkt utsatt. Det bör också noteras att denna sekundära traumatiska stress, det vill säga, att bevittna någon annans närstående reaktion på exempelvis våld, också kan ge upphov till allvarliga symptom. En av de allvarligaste riskerna för barn är om föräldrarna saknar förmåga att skydda sitt barn, eller om denna förmåga har brutit samman. Stora brister i den tidiga relationen mellan barn och förälder som allvarlig försummelse eller anknytningsproblematik utgör både ett potentiellt trauma i sig och är en stor riskfaktor (a.a.).

Mycket små barn är helt beroende av hur de vuxna hanterar den traumatiska situationen och dess följdverkningar. Barn söker sig till de vuxna för skydd och för att minska sin rädsla. Barnet signalerar med gråt och skrik för att påkalla vuxnas uppmärksamhet om behovet av skydd. Om sådana signaler inte leder till någon reaktion, kan barnet reagera med resignation och apati (Dyregrov 2012).

Det finns ett flertal faktorer som vidmakthåller traumat. Om föräldern inte förstår eller kan möta barnets reaktioner efter en traumatisk händelse, som plötsliga aggressionsutbrott eller en avvisande hållning, så kan det vara svårt för föräldern att stödja barnet. En förälders frustration, irritation och krav på barnet, kan istället förstärka symptomen hos barnet. Att inte tala om hur familjen har det kan vara en önskan om att skydda sitt barn från ytterligare påfrestning. Barn kan ömsesidigt önska skydda föräldern från ytterligare oro. Att barnet inte uppvisar starka känslomässiga reaktioner kan upplevas som en lättnad för de vuxna i barnets närhet (BUP 2012).

Symptom på traumatisering

Symtom på traumatisering är inte alltid uppenbara för vuxna. Barnet kan vara saklig och distanserad och ge intryck av att vara opåverkad känslomässigt. Barnet drar sig undan och berättar inte om sin oro och sina rädslor för föräldrarna eller andra vuxna (a.a.). Dyregrov (2010) beskriver att om barnet lever under ett ständigt ”bombardemang” av traumatiska händelser så kommer olika mentala mekanismer att kopplas in för att hjälpa barnet att leva med eller försvara sig mot det som sker. Barn som utsätts för kumulativa trauman använder sig inte sällan av *förnekande*, *bortträngning* och *undertryckande* av de känslomässiga reaktionerna. Ett annat psykiskt försvar är så kallad *dissociation*, som betyder att det automatiskt uppstår en barriär mellan känslor, tankar och beteende. Dissociation är en effektiv mekanism för att skydda sig mot psykisk smärta och utnyttjas ofta av barnet i allt större utsträckning ju mer tiden går. Dissociationen gör att man får en distans till det inträffade men kan också innebära att man får en känsla av att inte vara en hel människa. Andra åldersrelaterade symptom hos små barn och förskolebarn kan variera, men vanligt förekommande är:

- Sårbarhet, rädsla, ångest
- Lättskrämdhet och ängslighet
- Klängighet
- Aggressivitet

- Ökad separationsångest och ängsligt anknytningsmönster
- Mardrömmar och sömnstörningar
- Psykosomatiska symptom
- Skuld känslor
- Koncentrationssvårigheter och överspändhet

Symptomen visar på den otrygghet som kommit in i barnets tillvaro. Från att ha levt i en trygg värld så konfronteras barnet på ett dramatiskt sätt med att fruktansvärda ting kan ske utan förvarning. Det går också att se svårigheter i kamratrelationer då barns behov av att återspegla en traumatisk händelse i lek kan innebära att det traumatiserade barnet i kommandoton kräver att andra barn skall underordna sig i fasta regisserade roller (a.a.).

Betydelsen av insatser

Skyddsfaktorer mot ytterligare traumatisering eller om man lever i en belastande livssituation är flera. Man bör omgående sätta in åtgärder för barnet, barnet skall ha trygga ramar och upprätthålla vardagliga rutiner och strukturer som att få mat och sömn. Även adekvat skolgång verkar stabiliserande och skyddande. I detta ingår att informera personalen på skola och daghem, vilket är viktigt för att de skall kunna mobilisera stöd. Det viktigaste är dock att barnet omges av en trygg situation, vilket innebär att barnet skall vara tillsammans med vuxna och vänner som de är trygga med (a.a.).

Det är också viktigt att föräldrar förstår och orkar möta sina barns behov. För att detta ska vara möjligt behöver föräldrarna få hjälp med stabilisering för sin egen del. Som ett stöd till föräldrarna kan det vara lämpligt att det privata nätverket bidrar med avlastning och om det inte är tillräckligt starkt kan förstärkning med professionella stödinsatser behövas. Den samlade erfarenheten från forskning är samstämmig i att socialt stöd till familjen i form av avlastning såväl som förstärkning av familjefunktionerna är helt avgörande för att skapa möjligheter till bearbetning och återhämtning (BUP 2012).

Stress hos hjälppersoner

Personer som omger sig av barn med stora hjälpbehov engagerar sig ofta starkt i dessa barn. Det är inte ovanligt att de får en känsla av att de inte räcker till och att de gör för litet. Ett kontinuerligt arbete med traumatiserade barn kan med tiden skapa kronisk stress och överbelastning för hjälparen. Att lyssna på och att hantera barn som utsatts för trauman leder inte sällan till stress och ökad anspänning hos lyssnaren, samtidigt som spänningen minskar

hos den traumatiserade. Detta är något som hjälparen behöver vara uppmärksam på om de ägnar mycket tid med den traumatiserade personen. Detta kan innebära att arbetslusten kan förloras. Att stödja hjälppersoner är därför av vikt (Dyregrov 2010).

Resultat

I detta avsnitt redovisas studiens resultat. Resultatet utgår från studiens syfte och frågeställningar. Efter redovisningen av resultatet så följer analys där koppling sker till teoridelen samt tidigare forskning.

Kort om familjehemmen och barnen

Resultatet bygger på intervjuer med åtta familjehemsföräldrar i fyra olika familjehem. Familjehemmen finns i fyra olika delar av landet och samtliga är boende i radhus eller fristående villor. Samtliga intervjuade har mångårig erfarenhet av att vara familjehem och några har också varit jourhem. I alla hem fanns andra hemmaboende barn, egna biologiska eller andra placerade. Två kvinnor som intervjuades hade familjehemsuppdraget som sin enda sysselsättning medan resten av informanterna hade andra yrken. Barnen i studien är sju till antalet, tre är ensamplacerade och i ett familjehem finns en syskonskara om fyra barn.

Samtliga barn har varit utsatta för vanvård, omsorgsbrister och misshandel av olika slag i ursprungsfamiljen. Alla barn i studien bedöms vara traumatiserade och flera av barnen var kraftigt utagerande när de kom till familjehemmen. Samtliga barn, förutom ett, hade varit placerade tidigare i jourhem eller andra familjehem. De hade avslutats enligt planering eller på grund av sammanbrott i placeringen.

Informanterna kommer att presenteras som grupp för att det inte skall gå att känna igen någon av personerna utifrån specifika beskrivningar då flera av barnen lever med skyddad identitet.

Barnens situation

Sambandet mellan barnets mående och den juridiska processen

Samtliga familjehem beskriver samstämmigt att barnen far illa och att barnens psykiska mående allvarligt försämras under den juridiska processen. Alla barnen i studien bedömdes vara traumatiserade i olika grad när de placerades i familjehemmen. Efter att de placerats i de intervjuades familjer så stabiliserades barnens tillstånd successivt och de började må allt bättre. De knöt an till familjehemsföräldrarna och den dagliga livsföringen började fungera tillfredställande. Detta visades bland annat när det gäller barnens skolgång, eller i de fall de

var mindre, på förskolan. Samtliga intervjupersoner beskriver ett tydligt samband mellan barnens mående och den juridiska processens faser. När barnen nåddes av beskedet att föräldrarna ville ha hem barnen så tilltog deras oro och måendet försämrades radikalt.

En förälder beskrev följande:

... problemet för oss det blir att varje gång dom säger att nu är det dags igen, då blir hon avståndstagande, hon blir jättestirrig, hon kan inte fokusera, hon kan inte göra läxor, hon kan inte ens sitta ner vid en måltid, hon springer upp och gör tjugotusen andra saker samtidigt. Hon tappar fokus, hon tappar fotfästet. När hon får besked så blir det rörigt för henne. Socialsekreteraren berättar detta för henne. Nu skall det komma en advokat, nu skall det komma nån, för nu vill mamma och pappa att du skall flytta hem till dem å så, å varje gång så händer det någonting i henne. De har sett detta i skolan också, absolut, då kan inte hon vara med på undervisningen och sånt, de får ta ut henne från klassrummet. Det har varit tre processer under placeringen.

Lika tydlig koppling till barnens mående blir det när processen upphör, till exempel på grund av att föräldrarnas begäran avslås. Familjehemsföräldrarna beskriver då att det blir tydligt hur barnen slappnar av och att symptomen successivt avtar. En familjehemsförälder beskrev denna process:

Det har varit en hemtagningsbegäran men efter att nämnden avslagit begäran så har det varit lugnt. Inför hemtagningen så blev hon ju jätteorolig igen. Då var det extremt, då var hon så orolig och rädd att hon skulle behöva flytta i och med att hon inte ville det plus att hon var rädd för att träffa mamman igen. Sen när det blev klart att hon inte skulle få flytta hem, att hon skulle få bli kvar, så infann sig ett lugn igen. Du skulle ha sett henne när socialen kom och berättade att hon får stanna. Hon ställde sig upp och sa "yes, yes, yes!" Hon var så lycklig, hon skrek och sprang o berättade för alla, "jag får stanna!" Men sen slängde hon sig om halsen och började gråta. Jag frågade då vad det var och hon så då att "nu kommer hon ju att överklaga. Då kanske dom där farbröderna säger att jag kanske inte får stanna i alla fall"

En annan av familjerna beskriver hur problemen ökar när processen sätts igång:

Det går i cykler beroende på processen. Ångesten ökar när processer sätter igång. Man ser mönster. Det har varit lite lugnare o inte lika mycket testning och hon har inte kissat i sängen, vilket är några av symptomen. Hon får utbrott, det kan vara minsta lilla, att hon måste lägga sig då det är skola på morgonen. Det blir värre när det pågår process. Nu tror socialen dock att det snart är dags igen.

Att se detta mönster har inte varit helt uppenbart. Familjehemmen beskriver på olika sätt att de såg mönstren allteftersom att processerna upprepats flera gånger. En familjehemsmamma beskrev detta:

..pratar man med henne så säger hon att hon inte är orolig eller någonting. Första och andra omgången så tänkte jag att hon kanske inte är så orolig, det är inte så farligt. Men sen, när de sa att hon får stanna – då boff! Då var hon nere på jorden igen. Det mesta märkte man när hon fått besked, att du ska inte flytta tillbaka. Å så blev det, senaste gången i julas, då blev det jättelugnt.

Symptomen hos barnen är tydliga och likartade. Barnen regredierar och liknande symptom de hade när de kom till familjehemmet initialt återkommer med ökande oro, svårigheter med att hålla urin och avföring och de får mardrömmar samt andra sömnrubbingar. Några av barnen uppvisar självdestruktivitet och aggressivitet. De får svårt att koncentrera sig i skolan och problem med kompisrelationer då några uppvisar ett utagerande beteende i sociala sammanhang. Flera av barnen uppvisar svåra psykiska symptom. Ett av barnen kletade

avföring på väggarna och flera av barnen visade tecken på dissociation då barnen skärmar av sig från omvärlden. Särskilt allvarlig var beskrivningen från familjen med syskonskaran:

När de kom så var barnen traumatiserade, så vi fick ju jobba mycket. Ett halvår efter så var dom lugna, jättegoa barn som inte hade några problem alls, även enligt skolan och från dagis. Men sen så började hemtagningsbegäran i december förra året å då har allt gått utför. De hade varit hos oss i ett och ett halvt år då. De är väldigt oroliga. Det är ett aggressivt beteende, mycket gråt, ångest, fysiskt - alltså de klarar inte av att hålla urin och avföring längre. Ett av barnen river sönder saker, klipper sönder, kletar avföring på väggarna. Detta har ökat sista tiden, den sista månaden har varit hemsk. Den näst minsta har blivit utagerande på dagis och det har hon inte vart förut. Hon nyps, bits, slår den minsta. Den stora klarar inte av att sova i sitt eget rum längre, han skall sova hos mig. Det är jätteilla. Den mellersta sover hos min man. Jag har tre sovandes hos mig. De sover inte i sina egna rum längre som de gjorde innan.

I ett annat familjehem är symtomen liknande. Det som återkommer hos flera av barnen i de olika familjehemmen är svårigheterna att hålla urin och avföring samt att de dissocierar:

Första gången hon fick reda på att något var på gång så blev hon så nervös att hon kissade på sig, hela tiden. Hon kunde inte kontrollera någonting. Man fick säga till henne, hon stod med benen i kors, du måste gå och kissa, hon visste inte när det var dags. Det har varit jätte jobbigt för henne. Hon får tillbaks ett beteende som att hon inte är värd något, nu har hon ju väldigt låg självkänsla. Men hon hade börjat gro någonting annat. Men nu börjar det igen, att hon vill skada sig själv, hon skall inte äta för hon ska ändå dö, hon vill inte finnas då helt enkelt. Hon stänger igen och blir alldeles svart i ögonen. Det går inte att nå henne. Det är som ett autistiskt drag. Det är nästan som att hon stängt av den här minnesbanken så att hon inte skall behöva tänka på det som varit tidigare. Hon glömmmer våra namn hela tiden. När hon blir stressad så försvinner allting.

Ett tredje exempel av sambandet ges av en annan intervjuperson:

Hon har inte kissat i sängen, vilket är några av symptomen hon hade när hon kom. Det var som en klocka, vi pratade om det igår det måste bero på hemtagningen, nu är det kiss i sängen varje dag, det går inte två dar utan. Och hon har fått dessa extrema beteenden, hon fastnar i småsaker och blir jätteupprörd. Hon känner stor oro.

En ständig oro och avsaknad av stabilitet och förutsägbarhet

Familjehemmen ger en samstämmig bild av barnens tillvaro under det juridiska processandet. Intervjupersonerna beskriver att det initiala målet med placeringen är att skapa förutsättningar för barnen att kunna återhämta sig från upplevda trauman med trygghet, stabilitet och förutsägbarhet för att göra världen begriplig. I stället beskriver familjehemmen en motsatt situation med ständig oro, utan ett egentligt slut. En familjehemspappa ger en bild av att barnet behöver förhålla sig till ständiga förändringar i tillvaron med hot om uppbrott och motstridiga besked:

De förlorade i nämnden så då kom beskedet att han ska hem. På ett vis vill han hem, på ett annat inte. Han är jätteorolig att mamman skall bli sjuk igen. Precis när vi meddelat att han ska hem så ringer soc och säger att hon (mamman) har backat ur. Det betyder att han skall var kvar, det kommer att bli ytterligare processande...

Samma intervjuperson menar att barnet aldrig får möjlighet knyta an ordentligt till familjehemmet eller till kamrater och sociala sammanhang och att världen för dessa barn är oförutsägbar och obegriplig:

Från att inte ha någon fungerande skolgång till att ha en fungerande skolgång fullt ut, kommit in och ha blivit socialiserad fått vara med i fotbollslaget, så slår man sönder igen då! Menar man att det här skall vara en

framgångsfaktor för barnet eller? Allt vi jobbar med här är framgångsfaktorer för att de skall ta sig fram o få ett bra liv å så får de vara med i en process där man gör tvärtom. Om dom säger att han skall hem så kan ju inte vi jobba in honom o socialisera honom i olika nätverk , det är ju inte heller schysst. Han blir hängande i luften. Det här är så dåligt det kan bli tycker jag, det är dåligt för oss men det är ju, det kan gör det samma, jag tycker mest synd om barnen liksom...

Mina egna barn vet ju vad som skall hända på dagen när de vaknar, de kan fråga mig. Barnen känner att världen är begriplig och förutsägbar. De här barnen som kommer till oss i den här situationen kan inte känna samma sak, världen för dom är helt obegriplig och förvirrande..

En annan familjehemsförälder menar att det inte är möjligt för barnet att återhämta sig från de trauman hon varit utsatt för tidigare och att läkningen inte kommer till stånd:

... då tänker vi så här att ska dom hålla på så här hela tiden med henne då kan inte vi att hålla på å säga det till henne för det kommer att förstöra hela hennes läkeprocess! Om det skall bli standard var fjärde till sjätte månad och pågår ett par tre månader varje gång så kommer det inte att funka. Det blir fokus på fel saker. Fokus måste ju ligga på att få upp självkänslan som hon faktiskt bör ha nu. Det här blir ju en väldigt lång process för henne – jättelång process, att hon skall gå där och oroa sig, det är ju helt fruktansvärt.

Samtliga barn i studien har tidigare erfarenheter av separationer och uppbrott, från de biologiska föräldrarna initialt och från tidigare placeringar i jourhem och familjehem. Det som nu är planerat från myndighetens sida är att de skall vara stadigvarande boende hos de intervjuade i studien. Trots detta så går det inte enligt familjehemmen att skapa en trygghet för barnen på grund av den pågående processen.

De har blivit övergivna så många gånger, ryckts upp så många gånger, först från de biologiska föräldrarna, till ett jourhem som slutade i tragedi, sen vidare till ett nytt jourhem, sen till oss. Så de har ju svårt att lita på, så jag förstår deras missnöje, o nu är det inte säkert att de får vara kvar här heller.

Tre av familjehemmen nämner vårdnadsöverflyttning från de biologiska föräldrarna till familjehemmen som ett alternativ för att skapa stabilitet och trygghet för barnen. Detta kan de ansöka om efter att barnen bott i familjehemmet i tre år.

...och många gånger så tar det för lång tid för barnen att kunna trygga sig. För i vissa fall så kan ju barnen aldrig flytta hem. Och då är det bara en lång procedur. Jag tror det skulle underlätta för många barn om det skulle bli en vårdnadsöverflyttning och det tycker inte jag enbart skall vara baserat på de här tre åren utan efter barnens behov och anknytningsprocessen. Då är de trygga och kan då också träffa sina föräldrar. Det är strukturerat och då känner barnet tryggheten. Det har mina barn frågat om, när de får stanna här för gott. De vill det och de vill byta efternamn. Jag tror det har med tillhörighet att göra.

Men i intervjupersonernas resonemang framkommer samtidigt att inte ens detta skulle innebära ett lugn för barnen:

Även om det blir fastställt att det blir fortsatt vård så kan ju föräldrarna överklaga. Då får barnen nya egna ombud och då kommer det in ytterligare nya människor. Det är detsamma om det blir vårdnadsöverflytt, då har föräldrarna rätt att begära tillbaka vårdnaden – så det tar ju aldrig slut, de kan ju tydligen begära vårdnaden hur många gånger som helst. Det är ju nästan grymt. Då får ju barnen aldrig landa, även om de blir vårdnadsöverflyttade. Då blir det en vanlig vårdnadstvist. Så det tar ju inte slut där heller.

Skulle familjehemmet få vårdnaden så uttrycker flera en oro för att bli ”lämnade i sticket” En familjehemsförälder uttryckte följande:

En vårdnadsöverflytt skulle vi vilja få igenom. Men att den skall vara starkare än vad den är idag när man fortfarande har lite mer uppbackning av kommunen, så man inte blir lämnad i sticket. Det funkade om kontakten

med föräldrarna är bra men är det problem, då skall man nog inte ta en vårdnadsöverflytt och det är väl när det är problem som det är i behov av vårdnadsöverflytt, det blir ju lite motsägelsefullt. Risken är ju också att vi får stå i tingsrätten o prata istället för socialtjänsten, och processa.

En familjehemspappa beskriver oron hos det placerade barnet och den osäkerhet som barnet känner under den juridiska processen:

Att göra barn till en bricka i ett sånt här spel som det är , där han är den stora förloraren, han är den stora förloraren. Han blev jätteorolig o ledsen o tjorvig ett tag, Du måste säga vad det är ! Jag kan inte sa han. Det finns ändå en oro i hans hjärta som inte finns, som aldrig har funnits hos mina barn eller hos mina barnbarn. Oron handlar om att de inte vet var man skall vara. Man skaffar kompisar, börjar på fotboll, vet var saker skall vara, man trivs jättebra. Han har ju upptäckt livet nu, han.

Barnets röst

Huruvida man skall lyssna på barnet eller ej råder det lite olika tankar om hos familjehemmen. Skall man låta barnen komma till tals eller skall man bespara barnen påfrestningen att gång på gång berätta om de vill stanna i familjehemmet eller flytta tillbaks till sina föräldrar? Studien visar på motstridiga och paradoxala inställningar hos familjehemsföräldrarna. I en familj uttrycker två barn, som är de äldsta i studien, att de känner att de inte blir lyssnade på och att de inte får komma till tals. Barnen förstår inte varför föräldrarna vill ha hem dem, då de även uttryckt till föräldrarna att de inte vill hem:

De två stora är helt tydliga med vad de vill. De vill stanna kvar. För de har det bättre här och de vill kunna träffa mamma och pappa som vanliga umgängen. Det de har svårt med att förstå varför mamma och pappa vill ha hem dom. Den biten förstår dom inte eftersom dom även har uttryckt till sina biologiska föräldrar att dom inte vill hem. Och det värsta är att dom känner att dom inte får komma till tals, till föräldrarna. De känner att de inte blir lyssnade på. Den äldste säger att ”vi berättar ju hur vi vill ha det, varför blir det inte så då?”, det sa han senast igår. Jag säger att ja jag vet men det är inte vi som bestämmer. Då sa han men det gör ju jag!

Samtidigt som intervjupersonerna i ovanstående familjehem är frustrerade över att barnen inte blir lyssnade på så menar de att det är ett problem att ständigt behöva fråga barnen om hur de vill ha det:

Vet inte om man skulle videofilma under den första utredningen och sen spela upp i nämnden eller rättegången, så alla får höra direkt vad barnen säger. Eller fråga barnen om de vill berätta. Den största har sagt att ”kan jag inte få följa med till rättegången och säga vad jag tycker”. Han är ju så pass gammal... Även den näst yngsta har sagt detta.

I ett av familjehemmen menar familjehemspappan att barnet får en alltför stor roll i den pågående processen och att det innebär ett alltför stort ansvar för ett barn att behöva ta ställning:

Han är ju bricka i ett stort spel, pojken å han är ju verktyget i ett stort krig – är det ett barnperspektiv det? Det finns ju inget barnperspektiv i det här tycker jag. Är man barn så skall man tänka som barn, vara som barn. Det är det som man måste få göra. Han tänker inte som ett barn. Han behöver ta ansvar hela tiden. Ska man må bra så måste man få vara som ett barn när man är barn och tonåring när man är tonåring. Inte som vuxen.

En familjehemsmamma är inne på samma linje då barnet uttryckt att hon inte vill träffa sina föräldrar under den juridiska processen:

..sen kan jag vara kritisk till att ett barn skall bestämma om hon skall träffa sina föräldrar eller inte, jag kan ju känna att, skall man lägga det på ett barns axlar? Så då skall man säga till henne att, ” nej men när du var sex, sju åtta och nio år då ville du inte träffa din mamma och pappa därför gjorde du inte det. Det tycker jag är ett stort ansvar att lägga på ett barn, en så liten person.

Samma intervjuperson beskriver samtidigt att flickan i familjehemmet ständigt pratar om att hon inte vill till sin mamma utan bo kvar i familjehemmet. Hon nämner det i alla sammanhang där det finns personer som sitter i någon myndighetsposition, enligt familjehemsmamman:

Varje gång vi är hos tandläkaren eller myndighetspersoner så säger hon att vi inte är hennes riktiga föräldrar ”men jag vill inte flytta hem till min riktiga mamma, min mamma kunde inte ta hand om mig men jag vill verkligen inte flytta hem till min mamma” det säger hon till alla myndighetspersoner hela tiden som hon träffar, läkare o så. Finns med henne hela tiden, hon måste tala om för alla dessa personer. Å det är ju så sorgligt.

En annan intervjuperson menar att barnen hamnar i en svår situation där de måste ta beslut som barn inte skall behöva fatta:

Det är viktigt att lyssna på barnen, samtidigt som man inte kan tvinga ett barn till att välja utan det är vuxnas ansvar. Det blir en jättesvår situation.

Nya anknytningsmönster

Beskrivningar om barnens anknytning är återkommande i familjehemmens berättelser. De beskriver hur barnen försöker förhålla sig till familjehemsföräldrarna och söker trygghet och tillhörighet hos dem, samtidigt som de biologiska föräldrarna distanseras:

Anknytningen är ju till oss, så vi är ju mamma o pappa för honom. Vi har ju fått anknytning till barnen också, vi har varit med om tuffa stunder tillsammans, de har varit med om mycket trauman o då tror jag att man anknyter på ett annat sätt också. Dom behöver mycket fysisk närhet på rätt sätt, å då knyter man an annorlunda..

Man förstår ju att hon vill stanna utan att man frågar eftersom hon planerar sin framtid, här, ”när jag blir stor skall jag jobba där o gå i den skolan” Då förstår man att hon vill stanna, hon planerar. Hon har sina framtidsplaner här hon planerar inför att skaffa barn, o hon skall ta hand om oss så ska hon ta hand om oss o ärva vårt hus. Hon är jättemån om att ta hand om oss, inte sin mamma.

Han har ju knutit an, det är ju det som är så jobbigt, han har ju knutit an å vi är ute å håller på å till sommaren ska vi bygga en koja, men säger vi, du vet ju att du ska flytta hem. Men det finns inte då, om han vill eller inte vill tänka på det då det vet vi inte, visst ska vi bada visst ska vi åka på semester. Å i nästa stund säger han att jag vill, ska ju flytta hem till mamma. Om det går, mamma är ju sjuk, det är absurt.

Flickan har nu för första gången uttalat att hon vill stanna, vilket hon inte gjort vid tidigare placeringar. Hon verkar känna sig mer trygg nu.

En förändring som infinner sig under processen är att barnen börjar kalla familjehemsföräldrarna för mamma och pappa och de biologiska föräldrarna vid deras namn. En familjehemsmamma upplevde detta som besvärande initialt:

Barnen säger mammans namn och hon reagerar inte på det. När de kom så sa de mamma. Hade jag varit i mammans situation och barnen kallat mig vid förnamn, då hade jag blivit arg, eller ledsen. Visat någon reaktion o klagat till soc, men det gör hon inte, inte alls. De kallar oss för mamma och pappa och hon säger inget om det. Alltså, i början tyckte jag det var jättepinsamt, men nu reflekterar jag inte över det, eftersom jag ser att mamman inte tar illa upp heller, så blir det inte så stor sak, det var första gångerna som det kändes lite konstigt, men inte nu. Mamman verkar inte ha några moderskänslor. När man inte sett barnen på ett tag så vill man ju oftast i alla

fall kramas, fråga hur barnen mår men det gör inte hon. Det är knappt att hon säger hej när hon träffar dom utan det är fram med stora godispåsar och leksaker. Sen går barna o hon sitter kvar med, mig, så ser umgängen ut när de väl är.

En annan intervjuperson konstaterar bara att det skett en förändring i barnets liv:

Jag menar hon spelar ut hela hennes register för att kolla om vi står där, å det gör vi ju. Hon är tydlig med att hon vill bo hos oss. Hon kallar oss för mamma och pappa. Så hon har gjort nya anknytningsmönster i sitt liv.

En tredje person beskriver att barnet inte kallar familjehemsföräldrarna för mamma och pappa, men den känslomässiga anknytningen är stark från familjehemsmammans sida:

Det bästa är om de kan bo hos sina föräldrar, men ibland går det inte, som det är för vår pojk. Å då öppnar vi vår dörr å säger att du får bo här, Jag vet att det inte är mitt barn och han vet att jag inte är hans mamma heller, men jag skall vara som om jag är det. Man känner ju med honom, man känner för honom och känner in, man träffas varje, varje dag och man närmar sig varje dag jättemycket. Det är inget jobb jag har utan det är, man blir ju känslomässigt involverad, helt och hållet.

Familjehemmen ger ett flertal beskrivningar av hur viktig den fysiska kontakten är och ett stort behov av kroppslig kontakt för att kunna känna trygghet:

Första halvåret så hade hon kroppskontakt med någon av oss hela tiden, hon kunde aldrig släppa kroppskontakten, nu har hon släppt lite grand, nu söker hon kroppskontakt när hon själv känner att hon behöver det. hon ville ligga i famnen, ligga i min mage, hon hade jätte svårt att släppa hudkontakt o det, när hon väl inte hade kontakt med oss, så hade hon istället ett skadebeteende.

Hon ville inte gå ut heller, hon ville bara sitta inne, vara med mig, vägrade att gå ut. Hon släppte mig inte. Jag tror hon var rädd att hon inte skulle få vara hos mig, hon ville bo in sig hos mig, tror jag. Hon var väl inte säker på att hon fick komma tillbaka om hon gick ut, kanske. Hon hade ju varit på flera jourhem som inte orkade med henne, sen hade mamman fått hem henne å så var hon hemma ett tag sen ut igen.

En familjehemsmamma uttrycker oförståelse till att det är en hemtagningsbegäran på ett barn som bott längre hos familjehemmet än hos de biologiska föräldrarna, som för honom är främlingar:

Det minsta barnet skulle ju aldrig förstå varför han skulle behöva flytta hem, han känner ju inte sin mamma eller pappa. Han var 8 mån när han kom. Och är idag lite mer än två år. Han har inte träffat pappan på över ett o ett halvt år, och mamman har han träffat fyra gånger och han gallskriker när hon rycker o sliter i honom. Jag förstår inte att de funderar på att flytta hem honom.

Brister i stödet för barnen

Flera av familjehemmen uttrycker stark frustration över uteblivet stöd och terapeutisk behandling för barnen. Intervjupersonerna beskriver att barnen hamnar i ett moment 22. Flera barn har bedömts vara svårt traumatiserade och i stort behov av barnpsykiatrisk behandling. Situationen visar på liknande svårigheter oavsett i vilken del av Sverige barnen bor. De båda citaten nedan kommer från två av familjehemmen som lever i två olika kommuner med stora geografiska avstånd dem emellan:

Vi var hos BUP en eller två gånger, de väntar på att det skall bli en traumabehandling men traumaenheten kommer inte att göra något förrän det är lugnt omkring henne. Då känner jag att jag inte vilken ände man skall börja i. det blir ett moment 22! Det går inte, hon behöver hjälp..

Vi började hos BUP i oktober och det har ännu inte blivit nåt och det är väldigt lång väntan . Det måste gå mkt snabbare. Jag tycker det är att utsätta barnet för lidande, Det pågår i dagsläget ingen process med flickan, det går inte att vänta på behandling. För varje månad som går så blir det svårare med anknytningen..

I ett av familjehemmen beskriver man att det aldrig blir lugnt kring barnet på grund av att det hela tiden kommer personer som skall förhöra sig om barnets inställning under den juridiska processen:

Jag förstår att det måste vara lugnt kring barnet men det finns olika sätt att göra det lugnt kring barnet. Man kan ta bort alla besök, att man inte får träffa föräldrar eller andra under en tid. Dom har nu insett att det är moment 22 på traumaenheten. Dom får göra det så lugnt de kan och ta bort alla besöken och minimera det hon utsätts för, å alla människor hon skall träffa, hon träffar ju väldigt många vuxna människor hela tiden som skall höra hennes historia å hon ska prata med, det är väldigt mycket att dra upp allt igen hela tiden. Och det vet jag ju att det är det de gör på traumaenheten också, gräver.

Barnen drabbas också av långa väntetider vilket innebär att barnen inte får stöd i tillräcklig utsträckning under de pågående processerna. Detta innebär att familjehemmens belastning också ökar:

Fruktansvärt att det tar så lång tid att få stöd. Remiss skickades i september förra året. Första träffen med BUP för min del var i december. Sen gick det ända fram till, vad var det, Mars? Innan då ville de ha en ny träff med mig och nu var vi alla tillsammans och de träffade de tre barnen, de äldsta. Nu ska de filma ett barn å gången tillsammans med mig och sen skall de utvärdera det så behandlingen börjar inte förrän till hösten. Det tar lång tid, för lång tid. De har ju svåra symtom och det är ju BUP medvetna om. Tyvärr, men de har ju ingen tid säger dom.

Den långa väntan blir också ett moment 22 enligt en intervjuperson. Hon beskriver att BUP inte anser att man skall påbörja stöd någon annanstans, till exempel hos skolkuratoren, då man menar att barnets hjälpkontakter bör vara begränsad vid traumatillstånd. Detta innebär att det inte blir någon hjälp alls.

Skolan har ju kurator men BUP tycker inte att det skall bli för många involverade, eftersom de misstänker ptsd så kan det bli väldigt rörigt för barnen om de skall ha flera att knyta an och ha förtroende för.

Familjehemsföräldrarnas situation

Familjehemsföräldrarnas psykiska mående

Studien visar på att det inte bara blir barnen som blir lidande under den juridiska processen. Flera av familjehemsföräldrarna beskriver att de mått mycket dåligt och blivit starkt påverkade av de situationer som uppstår när processen pågår. En av intervjupersonerna mådde så dåligt under den juridiska processen att hon blev sjukskriven:

Det slog ut mig helt psykiskt, jag gick helt upp i henne första halvåret sedan blev jag sjukskriven. Jag var helt slutkörd. Men det är ju det att man måste vara på spänn hela tiden. Jag blev ju helt körd i botten. Jag blev sjukskriven i tre, fyra månader.

Att hantera en situation med henne kan ta fem sex timmar. När jag la mig på kvällen, jag var så utpumpad så jag nästan grät. Jag hade nästan mardrömmar om att jag skulle behöva gå upp nästa dag igen, å så var det ju, det var bara att gå upp igen å börja med det här hemska jobbet som man hade. Jag var helt färdig, helt färdig, bara att få henne att gå till skolan, eller få henne att äta eller minsta lilla grej.

En familjehemspappa beskriver liknande starka känslor:

Man kan inte hamna sämre till som familj än att vara med i en sån här lång utdragen process. Jag sa till soc att när ni gör så här så kan ni lika gärna flytta pojken till veckan. Att se den här misären under ett sånt här halvår är fruktansvärt. När man är mitt uppe i det så tror man är ledsen sen går det några veckor, så inser man, så märker man, jag är inte ledsen, jag är nästan på väg in i en depression, så illa är det. Ändå så måste man vara professionell för pojkens skull, så är det ju. Vi försöker göra varje dag lite bättre så man ser en utvecklingskurva som man jobbar med, å nu jobbar vi inte med utveckling utan nu är det med avveckling å det är ju därför man far så illa i detta, det är inte utveckling. Det är inte roligt, jag funderar varför man far så illa i det här å jag förstår varför. Jag mår jättedåligt, det är inte kul att vara i en sån här process.

Om man var ambassadör för familjehem o så hamnar man i en sådan här situation, det är inget man rekommenderar, är det värt att hålla på? Ja det är det, så länge man har dom så kan man göra gott just den stunden, man får vara nöjd med det.

Även intervjupersonernas egen oro påverkar deras mående. De beskriver att de känner oro över barnens mående men uttalar också en egen oro över att förlora barnen och vad som kommer att hända med barnen om de måste flytta från familjehemmet. De har att hantera barnens egen ångest och oro som ageras ut, samtidigt som de skall härbärgera sin egen oro.

Samtliga familjehem uttrycker detta på olika sätt:

Man försöker men samtidigt så tror jag at jag sänder ut min oro också, även om jag försöker, barn känner ju av, det är inte bra.

Ja, jag blev ju självklart orolig, för barnas skull. I början blev vi inte oroliga för dom hade då sagt till oss att det är ju inte en chans att hon skall tillbaka. Ja, nu kan jag tycka, nu är det liksom, första gången var jag inte det för då var de så tvärsäkra å då hade hon ju precis kommit, men nu kan jag ju känna att den där advokaten som dom har, hon ger sig inte

Om barnet måste flytta och när man vet att det inte blir bra, det är ju då det känns så himla jobbigt alltså. Det är ju förskräckligt. Vet man att det inte är bra så får man ju panik för barnets skull, barnet kommer ju att känna sig otroligt besviken.

...det händer jätteofta, fast de bott i fem sex år och så blir de hemplockade, tror det beror på ekonomi. Bekanta var med om det, jag vet flera fall. Barnet har ibland bott mer hos familjehemmet än hos den biologiska föräldern och så klipper dom helt. Det är tortyr tycker jag.. Man törs ju inte tänka tanken, man mår ju dåligt o då blir det ju dåligt för barnet. Det blir inte hälsosamt för barnet.

Man tycker ju om den här skitungen, så är det, när han far illa, skulle sånt ha hänt mina egna skulle jag bli galen, om jag skall skicka iväg dom till nån som kanske är våldsam eller som säger elaka saker, som pappan. Eller skicka till mamman, för där fungerar det inte heller.

Känslan av otillräcklighet och maktlöshet i relation till barnen

Samtliga familjehem beskriver att de känner sig otillräckliga, maktlösa och frustrerade inför barnen då barnen ställer frågor om den juridiska processen som familjehemsföräldrarna inte kan svara på. De får hantera barnens utagerande och barnens psykiska mående som inte sällan vänds mot familjehemsföräldrarna. De känner att de inte kan lova barnen trygghet och att de skall få stanna då de själva inte kan säga något om utfallet i det rättsliga förfarandet.

Intervjupersonerna beskriver detta enligt följande citat:

Det gör att de också blir besvikna på mig och min man. De kan bli arga och fråga ”varför kan inte ni ordna så att vi får stanna.” De gråter mycket, de blir ofta arga på oss. För de tycker att vi sviker. Trots att de känner att

de är svikna av oss, så är de som trygga med oss. Det är som en undermedveten trygghet som de söker, ändå känner de sig svikna för att vi kan ju inte lova dom, det är det som är så oerhört svårt.

Problemet som det är nu är att jag kan ju inte lova barnen att det skall få stanna kvar. Det blir jättekonstigt, jag försöker ju trygga dom i att vi vuxna tar hand om det här, men jag kan inte lämna något svar och det sätter i sin tur oro i barnen, att inte jag kan lova dom att få stanna kvar. Det svåraste, det är nog att se barnens mående. Vad fort det raseras, hur mycket sämre de mår innan dom får besked, det är den här långa väntan, en utredning får väl pågå i tre månader tror jag, å det är alldeles för lång tid. Det kommer ju också att fortsätta och det vet ju barnen om. Så pass ärlig måste man ju vara. Dom får ju det aldrig lugnt. Det är detta som är det värsta, det är det jobbigaste att se, jag kan ju inte göra något. Man försöker att inte visa några känslor, så är det ju, man är ju inte mer än människa.

Det är jobbigt att inte kunna ge barna ett konkret svar. Man kan bara lova "du behöver inte vara orolig i sex månader framåt" Det är så dumt, längre kan man inte lova. Vi älskar de här barna jättemycket o vi ser hur de lider. Men som sagt, vi har ju inga rättigheter som familjehem alls, det spelar ingen roll vad vi säger.

En intervjuperson menar att det till och med skulle vara bättre om barnet flyttade hem istället för att utsättas av att befinna sig i den rättsliga processen.

Pojken vill ju inte ens hem nu när han skall på de här umgängen för att träffa mamman. Sist fick jag ju tvinga honom när han skulle till mamman, han grinade och skrek när jag hämtade på fritids. Det är ju jätte jobbigt, man vill ju att barnen skall ha det bra, å göra en sån här utdragen process på ett halvår är ju det sämsta tänkbara för familjehemmet, det kan inte bli sämre än en sån process. Då är det bättre att de flyttar hem.

Familjehemmens svaga rättsliga ställning

Familjehemmen bekräftar bilden av att de har en svag rättslig ställning. Tre av familjehemmen beskriver att de känner sig maktlösa inför de beslutande rättsinstanserna och att de inte har någonting att säga till om under den juridiska processen, de befinner så att säga i ett rättsligt ingenmansland. De tycker att detta är felaktigt då de menar att det är familjehemmet som lever med barnen i vardagen och kan redogöra för hur deras livssituation ser ut. Tre av familjehemmen uttrycker detta i följande citat:

.. vi som familjehem har ju inga rättigheter, o vi har ju inte rätt att yttra oss, heller. Det är helt fel. Jag menar vi som familjehem lever ju med barnen tjugofyra timmar om dygnet o ser o hör vad barna vill o tycker själva. Ja, jag tycker vi borde få göra våran röst hörd. Jag tror det skulle väga mycket. Utifrån barnens synpunkt. De har tryggheten i oss. Barnens talan för socialsekreteraren nu.

Vi har inget att säga till om. Tycker man skall lyssna på vad familjehemmet tycker, det är de som kan barnet. De ska ha respekt för våra åsikter. Vi är experter på barnen. Jag tycker att familjehemmens röst måste göras hörd.

Vi har ingenting att säga till om, vi är maktlösa, det är jättejobbigt, vi kan inte säga något till myndigheten. Inte till barnet, vi kan säga att vi vill att de skall bo kvar, men vi kan inte bestämma. Jag har aldrig varit med om att bli tillfrågad. Det är förskräckligt, hemskt. Vi som familjehem måste få mer inflytande i barnets liv, barnet måste få känna sig tryggt med oss, Vi är bara som några nickedockor som står där. Så känns det ibland, fast med allt ansvar. Vi måste ha mer att säga till om. Det känns ju som om man sviker barnet, när man inte har nåt att säga till om, som med vår flickas fall nu då. Hon måste få känna sig trygg med oss, att hon får stanna. Å nu vet hon väl att det inte är vi som bestämmer men ändå så måste man framstå som lite otrygg.

En familj har en något annorlunda hållning än de övriga. De tycker förvisso att de inte har så mycket att säga till om men att det inte heller är deras roll. I stället överlåter de till sin handläggare på socialtjänsten att driva barnens frågor och känner sig trygga med det:

Det skulle ju bli så fel om vi lade oss i. Vi har inte sagt så mycket, det handlar inte om oss det handlar om barnet. Vi säger ju vad vi tycker. Men som familjehem kan vi inte, vi måste inse vår roll, vi ger oss inte in i nåt, vi jobbar ju på uppdrag av socialtjänsten och vi är ju lojala med vad de säger. Hade det vara våra barn så hade det varit krig. Det är sant faktiskt att vi skulle få säga vad vi tycker. Det är barnen som är förlorarna, vi klarar oss ändå. Vi signalerar ju hur det fungerar och inte fungerar, sen får ju dom göra som dom vill. Man kan inte ge sig in i strider som inte är vår roll.

Eget stöd

Den största skillnaden i studien mellan familjehemmen framkommer i inställningen till eget stöd och handledning. Endast en av familjerna har sett till att använda sig av kontinuerlig handledning som finansieras av socialtjänsten:

Vi får handledning. Vi har fått välja vår egen handledare och soc betalar. Vi har det tillsammans med min syster som också är famhem. En gång i månaden. Det är perfekt. Det är kanonbra.

Intervjupersonen som blev sjukskriven fick genom socialtjänsten hjälp för egen del.

Handledning var dock inget de kändes vid att de erbjudits utan hon såg till att införskaffa egen litteratur istället. Intervjupersonen menar att det snarare är utbildning de skulle behöva:

Genom socialtjänsten fick jag prata med en psykoterapeut. Honom fick jag träffa o han skall ge mig verktyg för att bemöta och avvärja henne. Det var dock inget som jag inte redan visste hur man gjorde. Jag hade gjort det han sa att jag skulle göra.

Handledning får vi inte. Ingen aning om varför vi inte får det. Jag skall nog säga att jag inte tror de vet vilken handledning de skall ge. Och vi vet inte vad vi kan kräva, vet inte vad vi skall efterfråga. Jag har gjort så här, (visar böcker) dom här har jag köpt för egen handledning. Här är för traumatiserade barn, och det här för emotionell caching, dessa använder jag istället. De är verktygen. Det är ju så att du måste själv hitta hjälp, detta skall likställas med jobb, man behöver utbildning.

I ett annat familjehem hade mannen och kvinnan lite olika inställning. De hade dock egna strategier och tog också hjälp av varandra:

Vi har inte sökt nån hjälp för det här. Nä, det gäller att vara ute i skogen å ta hand om sig. Handledning skulle vi nog få men det tar man ju hand om själv, jag är mycket ute i skogen å håller på o röjer å jagar. Vi har blivit erbjudna handledning, jag tror att det skulle vara bra, men vi har inte kommit vidare i det, socialtjänsten skulle hjälpa oss. Men vi är ganska klara över vad som är bekymret, men man blir ju ledsen ändå. Handledning, vi vet ju vad bekymret är, man blir inte hjälpt av, vi resonerar mycket kring det, vi har varandra. Vi har mycket nytta av varandra, jag kan säga "kan du komma, jag ska vika lakan å så stänger vi in oss o pratar" Det är viktigt att skärpa till sig så att man är på ett strålande humör för man får inte, det får inte nå han på något vis.

En intervjuperson i en fjärde familj beskriver att man nog skulle få handledning vid behov men att det finns stöd på annat håll som är tillräckligt:

..sen har jag en kurator, som jag haft med en annan placerad, hon har mer eller mindre blivit en vän, men henne brukar jag ringa o slänga ur mig ibland, det är privat. Skulle jag behöva handledning så skulle jag få det. Men jag känner att jag inte har behov. Men jag har stöd, även i nätverket, mina släktingar.

Kontakten med de biologiska föräldrarna

Samtliga familjehemsföräldrar uttrycker att det är viktigt att barnen träffar sina biologiska föräldrar och att kontakt upprätthålls. Familjehemmen beskriver att de försöker motivera barnen till att träffa sina föräldrar trots de starka känslor som finns med under den juridiska processen:

Jag tror det är bra för flickan, det tror jag. Det skall finnas möjligheter. Man ser till att inte prata illa om mamman, man ser till att möjligheten till kontakt finns.

..på ett sätt vill man säga att de slåss för henne för då vet hon att hon är önskad.. jag tycker man skall prova någon gång då och då. Åtminstone någon gång i månaden eller något sådär, för de måste ju också bygga upp en relation.

.. men det är också jätteviktigt att träffa sin biologiska familj, även mor- och farföräldrar, vi jobbar på det..

Svårigheter i kontakten mellan barnen och de biologiska föräldrarna

I samtliga familjehem förutom ett så finns det beslut om att de biologiska föräldrarna skall få träffa sina barn under den pågående processen. Dessa så kallade umgängen kan ske under uppsikt av myndighetspersoner eller tillsammans med någon i familjehemmet. Detta stöter dock på svårigheter av flera anledningar. Den främsta är att barnen inte vill träffa sina föräldrar. Familjehemsföräldrarna anger flera orsaker till detta. De är bland annat rädda för att möta sina föräldrar, de är arga på dem och de är osäkra på sina föräldrars avsikter. Flera av barnen uppvisar svåra symptom inför att de skall träffa föräldrarna på samma sätt som när hemtagningsbegäran meddelas barnen. Barnen uttrycker också oförståelse inför sina föräldrars ageranden under den juridiska processen. Intervjupersonerna beskriver att de tror att kontakten mellan barn och förälder skulle bli mer positiv om barnen visste att de skulle få stanna i familjehemmet. Familjehemmen beskriver samstämmigt ilska och avståndstaganden från barnen inför träffar med föräldrarna:

...det är väl den största av barnen som reagerar mest aggressivt, han blir arg på föräldrarna. Det råder en spänning just nu och de har valt att inte träffa föräldrarna på umgängen istället. Jag tror det är ett sätt för dom att stänga av oron för att få komma hem, då är det bättre att inte träffa föräldrarna. Utan de drar sig undan, både på gott och ont. Det är ju viktigt att de har kontakt med sina biologiska föräldrar, men som det är nu så skulle det aldrig fungera.

Pojken har inte träffat henne, herregud, var det februari tror jag. Han tvärvägrar.

Flickan följer med för att hon vet att hon får godis och presenter. Hon är uträknande den lilla. Hon vet att hon får godis o leksaker. Mamman visar kärlek på det sättet, materiella saker.

Relationen till mamman har blivit mer avståndstagande och det är ju barnens val, de hanterar det så att de puttar bort henne.

...hon nämner pappan ibland, vid enstaka tillfällen. Hon kan nämna dom, men nä, hon vill inte veta något om dom eller prata om dom eller sådär. Med pappan har hon ingen relation, hon säger att hon inte är rädd för pappan men hon säger att hon vägrar träffa honom.

Inför träffarna med föräldrarna så uppvisar flera av barnen tecken på svår stress och liknande symptom som beskrivs att de fick när de nåddes av beskedet om föräldrarnas hemtagningsbegäran. En familjehemsförälder beskriver hur det var vid ett tillfälle när barnet skulle träffa sin mamma:

..när hon skulle få träffa sin mamma så var det nästan så att vi inte kunde åka dit, när jag sa kom så går vi å sätter oss i bilen så ser jag henne i backspegeln, så blir det som en bubbla omkring henne. Jag tror inte hon

blinkar en enda gång, hon stirrar bara rakt fram, tunnelseende, helt så bara tittar rakt fram, som en robot. När jag öppnar dörren å säger kom nu gumman så går vi, tar henne i handen å hon bara går så, rakt fram. Å sen, det roliga som händer, hon som egentligen sitter fast på oss hela tiden, när vi kommer in där på socialkontoret. Eller när vi går in i byggnaden då släpper hon mig, går helt rakt fram, tar inte på någonting runtomkring henne, hon nuddar ingenting, å jag får inte komma nära henne, jag får hålla mig några meter ifrån. Det är som om hon är där själv, och det där släpper inte. Hon pratar inte med mig å tittar inte på mig ingenting, förrän vi satt oss i bilen igen och kommit en bit därifrån. Då är det hon igen, då släpper bubblan, då släpper det där, hon är inne i nånting och det är jätte jätte läskigt och det har varit så flera gånger.

En annan av intervjupersonerna beskriver reaktionen då en pojke skulle träffa sin pappa:

Han vill inte träffa pappan, han har träffat pappan två gånger, nu tror jag dom skulle göra ett försök till sen får det räcka. Nä, det går inte. När vi har varit och träffat pappan så är det som en mental uppladdning som är av den värsta sorten alltså. Barn ska inte behöva.. det är som om vi vuxna ska in på en operation, det är en mental förberedelse, det här kommer att vara ett dåligt möte – det här kommer att göra ont. Det är riktigt olustigt när jag kör ner honom, han är väldigt.. han är inte.. han far väldigt illa, ja man får inte prata med honom å han bygger upp en väldig anspänning inför dom där träffarna.

Ett tredje exempel är en familjhemspappas beskrivning när han kör barnet från ett umgänge med sin mamma:

Nä vi åker hem och äter istället, han säger inget om det som hänt. Han stänger sig. Han är väldigt tyst, han är som en igelkott med taggarna ut så här, vi får ge han mat o fika så at det blir som vanligt några dagar, sen går han ner. Då kan man fråga – hur var det för dig, var det jobbigt, ja, säger han, jag vill inte prata om det där.

Ett barn i studien är för ungt för att kunna uttala sig om sin egen vilja. Vilket i sig beskrivs som en svårighet av familjehemmet:

Den minste har ju inte det valet utan måste på omgångena. Han förstår ju inte varför hon rycker o sliter i honom. Han är ju aldrig med henne, han blir inte glad när han ser henne, tvärtom han backar när hon rycker och sliter i honom, så hon förstår inte det heller, så det har ju blivit lite fel. Han har ju bott längre hos oss än hos mamman...

Svårigheterna handlar också om att föräldrarna inte medverkar till uppgjorda avtal. I ett fall beskrivs att modern avböjt umgänge med sin dotter då hon inte får igenom sina krav på hur umgänget skall genomföras:

Då valde mamman inte träffas alls, då blev ju flickan besviken. Samtidigt pågår telefonkontakt. Flickan säger att ”jag vill ju träffa dig mamma, men på barnahus” Men det ville inte mamman.

Familjehemmen beskriver samstämmigt att de tror att kontakten mellan barnen och de biologiska föräldrarna skulle gynnas om barnen kände sig trygga med att de får stanna i familjehemmet.

För det vet jag att den stora berättar att ”tänk om jag visste att vi skulle få stanna kvar, då skulle vi kunna träffa mamma och pappa oftare”

Barnen skulle enligt flera av intervjupersonerna också våga möta sina föräldrar och ställa frågor till dem som skulle kunna gynna både kontakt med föräldrarna men också barnens egen utveckling och bearbetning av det de varit med om. En familjehemsförälder beskriver att barnen tagit upp detta med henne:

De har frågor, varför slog du mig, varför fick vi inte borsta tänderna, varför fick vi inte äta?

Det är frågor jag inte kan besvara, det kan bara föräldrarna, det skulle vara bra även för föräldrarna. Jag vet att barnen skulle vilja detta utan tvekan och det skulle betyda jättemycket. Jag tror att alla barn skulle behöva göra detta oavsett, att de har rätt att ställa frågor, föräldrarna skulle få större förståelse. Skulle vara aktuellt efter en vårdnadsöverflytt. Då vet barnen, "vi kan fråga o behöver inte flytta hem".

Som det är nu då den juridiska processen pågår så känner enligt intervjupersonerna barnen osäkerhet kring föräldrarna och avskärmar sig från kontakt. Det tar sig bland annat i uttryck av att de inte heller vill kännas vid sin ursprungliga identitet:

Föräldrarna är ju från ett annat land än Sverige och då ska de ju ha hemspråk, men nu nekar barnen det också för de vill inte kännas vid sin bakgrund. De tar avstånd från sin identitet och det är ju en nackdel för det är ju bra om barnen får lära sig sitt modersmål. Det går bakåt där också...

Misstro från de biologiska föräldrarna

Enligt intervjupersonerna så uttrycker flera av de biologiska föräldrarna tydlig misstro mot familjehemmen. Familjehemmen beskriver att de biologiska föräldrarna uppvisar ilska och aggressivitet mot dem. De biologiska föräldrarna har uttryckt att familjehemmen är i maskopi med myndigheterna och att de manipulerar deras barn. Det finns också tydliga inslag av konkurrens mellan familjehemmet och de biologiska föräldrarna i relation till barnen.

Framförallt framkommer det i kontakten med de biologiska mödrarna som uttalat att familjehems mamman "tagit" deras barn. Familjehemmen ger ett flertal exempel:

För vår del så har vi ingen kontakt med pappan. Han ska ringa varannan lördag, vilket han inte gör, så han hör inte av sig alls. Han är väldigt arg. Han är arg på oss. Vi arbetar åt socialtjänsten, han säger att vi manipulerar barnen.

..men mamman, alltså, hon är lite svår. När vi har umgänge så är hon väldigt trevlig, söker mer kontakt med mig kanske än med barnen. Men sen så vänder hon när hon kommer hem och det skall klagas till socialtjänsten att umgänget inte är bra och barnen vill inte träffa henne och att det är vårt fel.

..mamman hyser då ett agg mot mig, utan att ha träffat mig. Så klart att hon gör det eftersom hennes dotter bor med mig istället, Jag har ju tagit hennes plats..

Sen kom hon ju upp och jag hämtade henne på tåget och vi åt mat och tårta. Sen åkte hon, å då kom kritik, hon sa att vi hade det smutsigt och grisigt och hon sa det till soc och hon sa det till mig. Hon var kritisk mot att han fått en fotboll också och fått en träningsoverall. Mamman klagade på detta då hon sa att vi försökte styra mot ett manligt håll. Vi har pratat i efterhand och då har jag sagt till mamman att om det här skall funka så måste vi vara som bästa kompisar, det vet du, å hon sa ja visst. Men hon vill ju inte vara bästa kompis med mig. Det blir konkurrens.

Familjehemmen tror att de biologiska föräldrarna skulle känna sig mindre fientligt inställda om de fick besöka barnen i familjehemmet. En intervjuperson har erfarenheter av detta sedan tidigare:

Trycket från föräldrarna skulle minska om de fick träffa barnen, absolut! Det vet jag med facit i hand från en annan familj. Ju mer de fick träffa barnet ju lugnare blev dom.

En annan familjehems mamma är inne på samma linje:

Jag tror att föräldrarna skulle ligga på mindre om de fick reda på hur hon har det så vi är ju positiva till träff. Jag tror att de tror att hon far illa.

Samtidigt har samma familjehem dock initialt av sagt sig all kontakt med de biologiska föräldrarna då de har alltför negativa erfarenheter från tidigare placeringar.

Det som avgjorde var att med den här placeringen så skulle vi inte ha någon föräldrakontakt, vi skulle inte ha med föräldrarna att göra. Det kände vi skulle bli mycket lättare. Vi hade ju redan hållit på i två år med en annan familj innan, med föräldrarna, och det har varit så himla mycket strul. Det har varit så jobbigt att vi nästan sa upp platsen bara för att föräldrarna varit så jobbiga. Barnen är ju aldrig något problem, utan det är ju den här föräldragrejen, som är så jätte jättesvårt.

Kontakten med andra aktörer

Under den juridiska processen så skall familjehemmen fungera som en sambandscentral mellan olika aktörer som förutom de biologiska föräldrarna också innefattar de olika juridiska ombuden samt socialtjänsten.

Kontakten med socialtjänsten

Samtliga familjehem beskriver att kontakten med socialtjänsten som uppdragsgivare fungerar mycket bra och samtliga är nöjda med det stöd de får från dem:

Socialtjänsten är jättebra, kan jag absolut inte klaga på. Hon finns där, socialsekreteraren.

Vi litar på de vi har kontakt med till hundra procent, dom är jätte jättebra. De är mänskliga, de sitter inte fast i regler. Man hör hur de har gråten i rösten på telefon. De utgår från samma plattform, sen är det ju lagar o regler som styr.

Funkat bra. Dåliga erfarenheter med andra socialtjänster men med den här kommunen är det jättebra. Fått bra stöd. I andra fall har vi anat att det handlar om ekonomi. Jobbade med återflytt med ett andra barn som inte hade goda förutsättningar. Trots detta jobbade man för återflytt fast det inte fanns förutsättningar.

Familjehemmen beskriver vidare att de anser att handläggarna har barnens behov i centrum vilket de beskriver som positivt:

Tycker omgångena fungerar bra, bra att barnen har en soc sekr som står upp för barnen, att det är dom som väljer. Att det är barnens vilja och behov. Och just nu vill dom inte. Och det respekterar hon och förmedlar det vidare. Det känns bra att det inte är vi som är länken.

Vi har haft en underbar socialsekreterare som går efter barnas behov och vad dom vill. Så vi har haft hundra procent stöd. Helt fantastiskt. Barnen märker det också, de kan begära att få ringa och prata med henne när de är oroliga. Så de har den tryggheten i henne också. Så det är jättebra.

De juridiska ombuden

Familjehemmen beskriver på olika sätt att de juridiska ombuden har en central roll för under den hemtagningsbegäran. De beskriver egen oförståelse för att föräldrarnas ombud agerar som de gör och att det är ombuden som är drivande under processen, snarare än föräldrarna:

Jag tror inte det är mamman som driver detta utan hennes ombud

Den som har mest svårt med detta är mammans ombud som tycker detta är jättekonstigt, att det inte är ännu tätare omgång, än var tredje vecka.

En intervjuperson tror att det skulle vara gynnsamt om föräldrarnas ombud skulle få lyssna på barnens berättelser för att få ökad förståelse för barnens situation:

Ombuden skall prata med varandra. Att det får gå den vägen. Men jag tror, många gånger, om biologiska föräldrarnas ombud får höra vad barnen själva tycker, hur dom upplever det, så tror jag kanske att ombuden skulle försöka, få en insikt i hur barnen mår. Även träffa oss familjehemmet. Hon kämpar ju för att få hem barnen mot barnens vilja egentligen, det vet ju inte hon om. De är helt avskilda, hon har inte träffat barnen över huvudtaget. Hon vet inte vilka dom är och det tror jag är jätteviktigt.

Det är nånting jag tycker är fruktansvärt dåligt, under den här processen har vi aldrig träffat ombudet, barnen har aldrig träffat mammans ombud, fått göra sin röst hörd hos henne, det tycker jag är knepigt. Jag erbjöd mig att vara med men jag fick blankt nej. Det tyckte dom inte var bra på socialtjänsten. Det fanns väl ingen motivation utan de tyckte barnen skulle ha egna ombud.

Flera av familjehemmen menar att ombuden saknar ett barnperspektiv och att det är ombudens egen agenda som är det centrala i processen:

..den där advokaten som dom har, hon ger sig inte. Hon kommer ju att strida tills det här är över, tills dom har vunnit. Det är nog advokatens strid mer än föräldrarnas. Det är en lite hokus pokus advokat. Hon är den som är pådrivande. Hon hittar ju kryphål överallt i lagen som gör, som visar på att socialtjänsten gör fel, att de skickat brev för sent eller inte informerat muntligen, eller något sånt, det kryphålet hittar hon såklart. Hon kör såna saker hela tiden.

När man tänker på en hemtagningsbegäran, hur tänker föräldrarnas ombud egentligen, hon kan ju inte bara se till föräldrarnas behov egentligen. Hon måste ju tänka – vad är det som händer med barnen, vad har dom för anknytning.

Ett av familjehemmen beskriver att även barnets ombud agerat på ett sätt som familjehemmet beskriver som märkligt. Advokaten i fråga hade snarare sympatier med de biologiska föräldrarna än hos barnet. Han hade under besöket utövat påtryckningar på barnet för att förmå henne att återgå till sina biologiska föräldrar och att han skulle yrka på detta.

Advokaten hade också ifrågasatt familjehemmet. Att barnet börjat må bättre hos familjehemmet berodde enligt advokaten på att hon längtade hem:

Vi hade ju den här advokaten här igår och han var extremt arg när han gick härifrån. Därför att det visade sig att socialtjänsten inte berättat för flickan att hennes pappa har sökt henne varje vecka sen den dagen hon, liksom flyttade hemifrån. Det tyckte han var fruktansvärt att hon inte visste det. Han sa att det som är viktigt det är att barnen återförenas med sina biologiska föräldrar, det är det enda som är viktigt. Han säger att hennes beteende, att hon har blivit så trygg sen hon kom, sen hon nu landat, att hon är mer öppen och verbal nu mot förra gången han träffade henne, beror på att hon längtar hem. Jag hörde hur han pressade henne, han ställde ledande frågor på hennes rum som vi hörde "vill du inte flytta hem till din mamma och pappa ändå?" Nä det vill jag inte sa hon, "så du vill bo där du nu bor?" Ja! Hade hon svarat "Men du vill väl flytta hem till din mamma o pappa!" "Du vet väl att man skall bo med sina föräldrar!" sådär höll han på hela tiden! Ren tortyr.

Det gick inte bra för henne, jag trodde hen var ett ombud för henne som skulle tillvarata hennes intressen, det var det inte! Hon ville inte träffa honom först men jag har sagt till henne hela tiden att han är till för dig,, han kommer att vara jättesnäll o han vill bara höra lite, så var det inte alls. Han tyckte så otroligt synd om den här pappan, det var bara prat om den pappan hela tiden, att pappan skulle få träffa henne å så.

Familjehemmet anmälde detta omgående till socialtjänsten:

Jag undrade vem de hade skickat och ringde till socialen direkt efter å frågade om de skickat rätt advokat, för han var ju för föräldrarna, det var så jag kände.

I de andra familjehemmen beskriver man att kontakten varit bra med barnens egna ombud:

Vi har inte haft så mkt kontakt utan det är flickan som haft kontakt. Hon vet att han hjälper henne. Det verkar som det funkar och att han företräder henne.

Ombud har hälsat på pojken, det var jättebra. Sen ringde det nån annan då hon inte kunde. Bra kontakt med ombuden som var positiva. Hon tyckte att det skulle kanske vara närmre hem, men log i mjugg. Förstår att de placerat långt bort..

Analys

Barnens situation

Sambandet mellan barnets mående och den juridiska processen

Studien visar tydligt att barnen under den juridiska processen är utsatta för mycket stark stress. Till följd av detta så uppvisar barnen svåra symptom av psykiskt illamående. Dyregrov (2010) och Barn- och ungdomspsykiatrins riktlinjer för bedömning och behandling (2012) anger ett flertal exempel på symptom som överensstämmer med de symptom som barnen i familjehemmen uppvisar. Familjehemmen beskriver att barnens mående följer ett tydligt mönster där barnets psykiska mående försämras i kontakten med föräldrarna och i den stund hotet om att de skall behöva bryta upp. De börjar omgående få mardrömmar, de kan inte längre hålla urin eller avföring, de får tilltagande koncentrationssvårigheter och ökad ångest, för att nämna några exempel. Flera av barnen uppvisar också dissociativa symptom, vilket Dyregrov (2010) beskriver som en effektiv mekanism för att skydda sig mot psykisk smärta och innebär att det automatiskt uppstår en barriär mellan känslor tankar och beteenden. Symptomen visar på en otrygghet som kommit in i barnens tillvaro. Från att ha levt i en trygg värld så konfronteras barnet med att "något fruktansvärt" kan komma att inträffa, nämligen att de kan komma att behöva bryta upp från en tillvaro som för barnen inneburit trygghet och förutsägbarhet. Alternativet riskerar istället att bli att de drivs mot det som initialt skrämt dem och åsamkat dem skada. Denna position är att likställa med de desorganiserade barnens anknytningsmönster (a.a.). Broberg et al (2008) menar att dessa barn hamnar i en omöjlig konfliktsituation då barnets anknytningssystem driver barnet i armarna på den person som initialt var tänkt som beskyddare men som istället väckt barnets rädsla. Ett begrepp som används för att beskriva detta tillstånd är "*fright without solution*" (Lundén 2010). Barnen uppvisar också ett otryggt ambivalent anknytningsmönster. Familjehemmen beskriver att flera av barnen blir klängiga i anslutning till att den juridiska processen startat. De lämnar inte familjehemsföräldrarna med blicken, de har behov av ständig kroppskontakt och ett barn beskrivs ha velat ligga i fosterställning i familjemammans knä. Detta beteende överensstämmer väl med den otrygga ambivalenta anknytningen, som innebär att barnet har

ett behov av att bli omkramat för att anknytningssystemet skall kunna gå i viloläge (Broberg et al 2008). Den juridiska processen innebär också att barnet behöver hantera en annan inre konflikt. Broberg et al (2008) menar att barnet i och med separationen från föräldrarna har påbörjat ett sorgearbete för att om möjligt, skapa en ersättningsperson för den förlorade föräldern. Med andra ord pågår dels ett separationsarbete men också ett anknytningsarbete. För att anknytningen skall kunna komma till stånd så behöver barnet koppla bort föräldern, s.k. *losskoppling*, för att undvika inre smärta (a.a.). Den pågående processen omöjliggör ett sådant arbete för barnen.

En ständig oro och avsaknad av stabilitet och förutsägbarhet

Ett av de mer centrala teman som framträder i studien är de placerade barnens ständiga oro och att det aldrig blir stabilt i deras tillvaro. Tidigare forskning ger en samstämmig bild av att detta inte är ovanligt. Killén (1999) beskriver att tidskrävande utredningar, juridiska processer och avvaktande ofta leder till att barns omsorgssituation kan bli oklar i månader, ibland i årtal. Mattsson (2006) menar att barnen som är placerade under en längre tid riskerar att lämnas i ovisshet i onödan genom ständiga omprövningar som sker under barnets uppväxt. Denna brist på förutsägbarhet, med hot om plötsliga förändringar, skapar en otrygghet som innebär att det blir störningar i anknytningsarbetet mellan familjehemsföräldrarna och barnet Broberg et al (2008).

Anledningen till att lugnet aldrig infinner sig är att de biologiska föräldrarna driver en juridisk process där de begär att vården enligt LVU skall upphöra och att barnen skall flytta tillbaks till föräldrarna. Detta är ett förfarande som det inte finns någon ände på. Skulle föräldrarna förlora i rätten så kan de omgående påbörja en ny hemtagningsbegäran. Enligt Socialstyrelsen (2014) så kan föräldrar som har sina barn omhändertagna enligt LVU i princip begära att vården skall upphöra obegränsat antal gånger, trots att ingen förändring skett i föräldrarnas livssituation. Idag finns ingen reglering i denna fråga. Denna brist på juridisk trygghet, d.v.s. att placeringen när som helst kan komma att avbrytas, är enligt Triseliotis (2000) en källa till kontinuerlig oro för de placerade barnen och för familjehemsföräldrarna. Oron handlar också om barnens tvetydiga position med en känsla av att inte ha någon familjetillhörighet, då kontakten med de biologiska föräldrarna kan vara dålig samtidigt som familjehemsföräldrarna inte är barnens riktiga föräldrar. Vidare anför författaren att det är en fördel med adoption av barnen då placeringen permanentas enligt lagens riktmärken. Barnen kan då känna att de har en tillhörighet och att de inte kan bli flyttade på (a.a.). I Sverige är adoption av placerade barn ovanligt (Socialstyrelsen 2014) och önskan om adoptioner hos

intervjupersonerna framkommer inte i studien. Däremot nämner flera av familjehemmen vårdnadsöverflyttning som ett önskvärt alternativ för att skapa stabilitet och trygghet för barnen och dem själva. Ansökan om detta kan ske efter att barnet varit placerad i samma familjehem i tre år. Familjehemmet blir då särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet (a.a.). Ett av familjehemmen menar dock att det inte på något sätt behöver innebära att det blir särskilt mycket lugnare även om man skulle få igenom en vårdnadsöverflyttning. Föräldrarna kan fortfarande överklaga efter en vårdnadsöverflyttning och processen övergår då till att bli en vårdnadstvist istället. Killén (1997) menar att denna rådande osäkerhet gör att den viktigaste betingelsen för personlighetsutveckling saknas, nämligen möjligheten att utveckla en trygg anknytning till omsorgspersonen.

Intervjupersonerna beskriver ett mönster hos barnen som visar på stor oro. Barnen är ständigt beroende av att vara i familjehemsföräldrarna närhet och att ha kroppskontakt med dem. Ett sätt att förstå detta är att barnen använder familjehemsföräldrarna som en *trygg bas* och *säker hamn* (Broberg et al 2008). Dessa anknytningsteoretiska begrepp beskriver barnets användande av omsorgspersonen som en utgångspunkt och tillflyktsort vid fara under barnets utforskande av omvärlden. Att det placerade barnet inte släpper familjehemsföräldern kan tyda på att barnet är alltför otrygg i sin livssituation och kan således inte hitta en optimal balans mellan utforskande och trygghetssökande (a.a.).

Dyregrov (2010) är tydlig med att det traumatiserade barnet snabbt behöver åtgärder i form av trygga ramar och att barnet omges av en trygg situation med förutsägbarhet för att inte barnet skall bli utsatt för ytterligare traumatisering. Utifrån informanterna i studien uppfylls inte dessa förutsättningar.

Barnets röst och rätten till information

Studien visar på komplexitet när det gäller frågan om barnens delaktighet. Två av de äldsta barnen i studien uttrycker att de inte blir lyssnade på och att de inte heller får komma till tals. Utifrån familjehemmens beskrivningar så verkar åtminstone ett påstående stämma, nämligen att barnen inte blir lyssnade på. Med undantag för ett barn som är för litet för att ha blivit tillfrågat så uppger samtliga barn i studien att de vill bo kvar i familjehemmet. Detta har de uppgett återkommande i barnavårdsutredningar, polisförhör och i pågående hemtagningsutredningar. Ändå så behöver de återkommande upprepa sin inställning.

Att lyssna på barnet är helt i enlighet med det gängse barnperspektivet (Mattsson 2006). Killén (1997) menar att det är av vikt att vara lyhörd för vad barnet förmedlar om behovet av kontakt med sina biologiska föräldrar. Det handlar inte bara om vad barnet säger utan också

om barnets beteende och handlingar. Det som familjehemsföräldrarna lyfter fram är dock att det inte alltid är till gagn att barnet ständigt skall behöva uttrycka sig eller för den delen få ta del av information. Familjehemmen uttrycker frustration över att myndigheterna inte tar barnens berättelser på allvar, samtidigt som flera av intervjupersonerna menar att barnen far illa av att bli informerade om pågående processer och att man inte bör belasta barnet med frågor eller att i onödan informera dem. De skall åter berätta om de svåra saker de varit utsatta för hos föräldrarna och dessutom behöva ta ställning till om de vill träffa sina föräldrar och i så fall hur mycket. En intervjuperson ansåg att detta var att lägga allt för stort ansvar på barnet och att det inte är förenligt med ett barnperspektiv att utsätta barnen för att återkommande behöva ta ställning. En familjehemsmamma menade att barnen är för små för att bestämma och att de inte kan ta ansvar som får konsekvenser för barnet i framtiden. I LVU finns en bestämmelse om att barnet ska komma till tals i ärenden som rör barnet och den unges inställning ska så långt möjligt klarläggas. Behovet av att klarlägga barnets inställning är särskilt stort i de fall då barnet är i behov av skydd. Regeringen understryker dock att barnet aldrig ska vara skyldigt att framföra sina åsikter, utan bara ges möjlighet att göra det. Det framgår dock tydligt att informationen inte får vara till skada för barnet (proposition 2012/13:10). I någon mån understryker detta komplexiteten utifrån att de biologiska föräldrarna alltid kan begära hem barnen, vilket leder till att socialtjänsten måste inleda en utredning som i sin tur inte anses duglig om barnens inställning inte är klarlagd. För att komma tillrätta med den komplexa situationen så föreslog en familjehemspappa att man kunde spela in barnens uttalanden vid ett första tillfälle som sedan kan följa med barnet genom alla framtida juridiska processer. Problemet med ett sådant förfarande är som Killén (1997) anför, att barns behov och inställning ändras över tid.

Mattsson (2006) beskriver att det familjehemsplacerade barnets rättsskydd är svagt och att barnets rättsliga ställning inte tillgodoses i tillräckligt hög grad, vilket frågan om barnens delaktighet i denna studie vittnar om.

Nya anknytningsmönster

Killén (1997) beskriver att både separationsprocessen i samband med en familjehemsplacering och den nya anknytning som förhoppningsvis utvecklas är en komplicerad och ömtålig process, vilket också är något som anförs av intervjupersonerna i denna studie. Barnen i familjehemmen söker trygghet och tillhörighet hos familjehemsföräldrarna, samtidigt som de på olika sätt tar avstånd från de biologiska föräldrarna. Bland annat blir detta tydligt av att de flesta av barnen efter en tid börjar att kalla

familjehemsföräldrarna för mamma och pappa. För några av familjehemsföräldrarna var detta inte helt enkelt att förhålla sig till, då de kände sig obekväma i denna position i förhållande till de biologiska föräldrarna. Detta dilemma är något som också uppmärksammas i tidigare forskning (Höjer 2001).

Att familjehemsföräldrar kan stå som nya anknytningspersoner för barnen anses vara både möjligt och nödvändigt, vilket Bowlby tidigt slog fast (Broberg et al 2008).

Anknytningspersonerna för ett barn anses vara hierarkiskt organiserade och den som för tillfället är den fastaste punkten i barnets liv blir barnets tryggaste punkt (a.a.). Andersson (1995) menar att familjehemsföräldrar och deras närstående kan vara viktiga alternativa förebilder för de placerade barnen och få stor betydelse för deras identitetsutveckling. Schaffer (1990) beskriver att den biologiska modern tillskrivs lite för stor betydelse och menar att det är viktigt att barnet har fler anknytningspersoner om det skulle gå fel i relationen med den primära anknytningspersonen.

Flera av barnen i studien förhåller sig avståndstagande gentemot sina biologiska föräldrar och uttrycker att de inte vill träffa dem. För att förstå detta tillstånd hos barnen så skulle det anknytningsteoretiska begreppet *losskoppling* kunna användas. Detta innebär att barnen kopplat bort sina biologiska föräldrar för att undvika inre smärta då de sörjer de förlorade föräldrarna, samtidigt som de skall försöka skapa en ersättningsperson i familjehemsföräldern (Broberg et al 2008).

Ett mönster hos barnen i studien är också att flera av dem initialt inte lämnade mamman i familjehemmet utan hade ständig kroppskontakt med henne eller någon annan i familjehemmet om hon ej fanns tillgänglig. Broberg et al (2008) menar att detta kan tyda på ett otryggt ambivalent anknytningsmönster som kräver att barnen behöver bli omkramade för att anknytningssystemet skall kunna försättas i viloläge. Problemet är att systemet inte går i vila trots kontakten med föräldern, vilket kan leda till frustration och irritation mot föräldern.

Brister i stödet för barnen

Många barn och ungdomar som är i behov av socialtjänstens vård är särskilt utsatta då de inte sällan också har en psykiatrisk problematik (Mattsson 2006). Samtliga familjehemsföräldrar i studien uttrycker frustration över att barnen inte får adekvat hjälp trots stora barnpsykiatriska behov. En återkommande beskrivning från intervjupersonerna är att barnen befinner sig i ett moment 22. Från barn- och ungdomspsykiatri anger man att det skall vara stabilt kring barnen för att en traumaterapi skall kunna påbörjas, helst skall barnens boendesituation vara löst och barnen skall känna sig trygga med familjehemsföräldrarna. Som denna studie visar så

är barnens situation allt annat än stabil, vilket gör att insatserna inte kommer till stånd. Barnen var redan traumatiserade innan de kom till familjehemmen, vilket inte är ovanligt när det gäller barn som placeras i familjehem. Broberg et al (2008) menar att barn som kommer till familjehem inte sällan är traumatiserade och de har ofta brister i anknytningen. Hos barnen i denna studie har den juridiska processen vidmakthållit traumat, vilket familjehemsföräldrarna menar är skäl att påskynda hjälpinsatserna istället för att hindra barnen från att få hjälp. I väntan på att insatserna skall komma igång så skulle det i flera fall ha varit möjligt att få stöd från annat håll, exempelvis från skolhälsovården. När familjehemsföräldrarna påtalat detta så har de fått beskedet från BUP att det inte är att rekommendera, då barn med en traumaproblematik inte skall påbörja terapeutiska kontakter på flera håll, vilket återigen skapar en paradox.

Studien tyder på att flera av intervjupersonerna fått en samverkansroll mellan olika huvudmän. Utifrån deras beskrivningar går det att ana generella brister i samverkan för de familjehemsplacerade barnen, vilket tidigare studier pekar på inte är ovanligt (Mattsson 2006). Dyregrov (2010) är tydlig med att en av de viktigaste skyddande faktorerna för barn som upplevt trauma är att man så snabbt som möjligt sätter in insatser till barnen. Mattsson (2006) beskriver att man uppmärksammat brister i barnperspektiv och hänsynstagande till barnet under placeringstiden, vilket även kan anses gälla barnen i denna studie utifrån intervjupersonernas berättelser.

Familjehemsföräldrarnas situation

Familjehemsföräldrarnas psykiska mående

Studien visar på att familjehemsföräldrarnas situation under den juridiska processen är så krävande att flera av intervjupersonerna själva fått ett försämrat hälsotillstånd, som bland annat ledde till att en familjehemsförälder blev sjukskriven under en längre period. Dyregrov (2010) beskriver att detta inte är ovanligt i arbetet med traumatiserade barn. Författaren menar att ett kontinuerligt arbete med traumatiserade barn med tiden kan skapa kronisk stress och överbelastning för hjälparen, samtidigt som stressen minskar hos den traumatiserade. Han beskriver att traumatiserade barn har svårt att reglera sitt känsloliv vilket påverkar barnens känsla av trygghet vilket gör att de blir ängsliga i sin anknytning. Detta innebär att barnen då inte vågar röra sig bort från sin trygghetsbas, vilket Broberg et al (2008) beskriver utifrån ett anknytningsteoretiskt perspektiv som en *säker hamn*, den tillflyktsort som barnet återvänder till när barnet upplever fara under sitt utforskande av omvärlden. Barnen blir istället klängiga

och uppvisar frustration mot familjehemsföräldrarna vilket leder till en extrem belastningen för de vuxna. Förutom att de skall hantera barnens psykiska illamående så skall de också hantera sin egen frustration och oro. Oron handlar dels om barnens mående men också om det överhängande hotet om att förlora barnen tillbaka till de biologiska föräldrarna.

Intervjupersonernas mående utgör tillsammans med ett bristande stöd en risk för ett sammanbrott av placeringen. En pappa i familjehemmen beskriver den utdragna juridiska processen som fruktansvärd och att det utifrån dessa rådande omständigheter skulle vara bättre om de flyttade barnen tillbaka till föräldrarna. Flera studier beskriver att sammanbrott inte är ovanligt när det gäller placeringar i familjehem och i en studie från Socialstyrelsen (2012b) så framkommer att det var vanligast att familjehemmet tog initiativ till sammanbrotten. Detta är också tätt sammankopplat med att stödet till familjehemmen inte anses vara tillräckligt (a.a.), vilket beskrivs mer utförligt nedan.

Känslan av otillräcklighet och maktlöshet i relation till barnen

Starkt knutet till intervjupersonernas mående är också deras känsla av otillräcklighet och maktlöshet. Dyregrov (2012) menar att detta inte är ovanligt hos personer som omger sig med barn med stora hjälpbehov. De är ofta starkt engagerade och upplever ofta att de inte räcker till och att de gör för litet. Familjehemsföräldrarna i studien beskriver att de inte mår med att möta upp barnens frågor om vad som kommer att hända med dem under den juridiska processen. De kan inte lova dem att de kommer att få stanna och de känner frustration över att inte kunna ge konkreta svar. Flertalet av familjehemsföräldrarna beskriver en känsla av att de sviker barnen, vilket också några av barnen uttrycker med resultatet av att barnen antingen vänder sin ilska mot familjehemsföräldrarna eller resignerar och blir apatiska. Dyregrov beskriver att barn söker sig till de vuxna för skydd och för att minska sin rädsla när de upplever någon form av hot. Barnet signalerar med gråt och skrik för att påkalla vuxnas uppmärksamhet om behovet av skydd. Om sådana signaler inte leder till någon reaktion, kan barnet reagera med resignation och apati (a.a.). I och med att föräldrarna i familjehemmen inte upplever att de kan trygga barnen så faller också ändamålet med anknytningen, nämligen upprätthållandet av optimal närhet till en beskyddande vuxen (Broberg et al 2008). Den vuxne får svårt att fylla funktionen som en *trygg bas* för barnet vilket kan innebära svårigheter för barnet att reglera sitt känsloliv och påverkar barnens känsla av trygghet (Dyregrov 2010).

Haight et al (2005) uppmärksammar i sin studie att stress och trauma kan påverka mödrars förmåga att relatera till sina barn under tiden de är placerade. Förälderns lyhördhet för barnets signaler och förutsägbarhet i sina egna reaktioner på dessa signaler har enligt Broberg et al

(2008) en avgörande betydelse för vilket anknytningsmönster barnet kommer att utveckla då anknytningsmönstren bygger på deras gemensamma interaktionshistoria. Utifrån intervjupersonernas beskrivningar av den belastande situation de befinner sig i så verkar dessa svårigheter även gälla dem, trots att de inte är biologiska föräldrar.

Familjehemmens svaga rättsliga ställning

Att familjehemsföräldrarna känner sig maktlösa har förutom ovanstående också att göra med deras rättsliga ställning. Tre av familjehemmen uttrycker frustration över att de inte har någonting att säga till om i frågor som rör de placerade barnen. De kan inte driva barnens intressen trots att det är de som lever med barnen i vardagen. De beskriver bland annat att de känner sig som "nickedockor" och att de sviker barnen. Denna bild överensstämmer med en studie från Socialstyrelsen (2012b) som visar på att familjehemmen inte har rätt att komma till tals i beslut som rör de placerade barnen, exempelvis hos socialnämnden. Detta trots att det är de som för tillfället bäst känner barnen och vet vad barnen vill. Utifrån ovanstående studie så menar man att familjehemmens rättsliga ställning bör ses över, framförallt utifrån ett barnperspektiv. Detta kan bidra till frustration hos familjehemmen som bland annat handlar om bristande stöd och förståelse från socialtjänstens sida (a.a.).

Mattsson (2006) pekar på att det familjehemsplacerade barnet helt är beroende av att andra tillgodoser dennes specifika behov och intressen under placeringen fram till barnet fyller 15 år. I första hand är det den placerande socialsekreteraren som skall ta tillvara barnets bästa i ett konkret ärende, vilket också är fallet hos familjehemmen i denna studie. Detta är en svår roll som skall balansera flera aktörers önskningar vilket kan innebära att barnets intressen inte sällan får stå tillbaks för andras intressen. Ett system där barnet saknar någon annan vuxen representant som kan driva dess frågor blir således skört (a.a.).

Eget stöd

I en studie från Socialstyrelsen (2012b) beskriver man att det är vanligt med konflikter i de placerade barnens omgivning och att samhällets stöd inte är tillräckligt för att ge tillräcklig stabilitet för familjehemsvården. Detta kan få sådana konsekvenser för barnen att placeringen riskerar att bryta samman, vilket är särskilt olyckligt då de placerade barnen redan är en mycket utsatt grupp i samhället (a.a.).

Denna studie visar på stora skillnader i hur familjehemmen själva förhåller sig till att ta emot stöd som handledning och kunskapen om vilka rättigheter de har, samt vad de faktiskt kan förvänta sig från uppdragsgivaren. Samtliga familjehem i studien tror sig kunna få stöd

om de önskade sig detta, trots det så är det bara ett familjehem som sett till att få handledning genom en extern handledare. En intervjuperson som blev sjukskriven på grund av stress fick hjälp för egen del av en psykoterapeut. Hon kände dock att det inte gav henne särskilt mycket utan såg till att förse sig med egen litteratur om barn och trauma istället. Hon menade att det var utbildning de behövde, mer än handledning. I de två resterande familjehemmen hanterade de den svåra situation de befann sig i på egen hand, de aktiverade sig och pratade med varandra sinsemellan. Att familjehemmen inte vet vad de kan förvänta sig tyder på att den bestämmelse i socialtjänstlagen från 2013 inte nått ut i tillräcklig omfattning. Den innebär att socialnämnden är skyldig att se till att jour- och familjehem ges möjlighet till nödvändigt stöd samt utbildning i att hantera de placerade barnen (Socialstyrelsen 2013). Syftet med att ta emot stöd i form av handledning handlar om att kunna hantera och möta barnets svårigheter och på så sätt begränsa stress och otillräcklighet hos de vuxna. En annan form av stöd som föreslås är att erbjuda familjehemmen avlastning. I studien formuleras frågan om handledning utifrån familjehemmens egen önskan om sådan. Det är med andra ord inget krav på att familjehemmen att ta emot hjälp och stöd (a.a.). Forskning tyder på att stöd och utbildning till familjehem under pågående placering är viktigt för att minska risken för sammanbrott och att man behöver kartlägga familjehemmens rätt till stöd under pågående placering ytterligare (Socialstyrelsen 2014).

Kontakten med de biologiska föräldrarna

Samtliga familjehem i studien understryker vikten av att upprätthålla kontakten med de biologiska föräldrarna, trots de svårigheter som föreligger. Detta menar Andersson (1995) är viktigt för att gynna barnets identitetsutveckling medan Triseliotis et al (2000) visar på att kontakten mellan placerade barn och deras föräldrar är positiv för barnen. Att detta också ingår i familjehemmens uppdrag är samtliga intervjupersoner medvetna om, en medvetenhet som också Höjer (2001) uppmärksammat. Intervjupersonerna i studien beskriver att de på olika sätt försöker motivera barnen till att följa med på umgängen med föräldrarna, trots att vissa av barnen inte vill. För ett barn råder kontaktförbud med föräldrarna, trots det så uttrycker intervjupersonen att barnet borde träffa föräldrarna även om barnet inte säger sig vilja detta. Intervjupersonen tycker inte att det motiveras tillräckligt från myndighetens sida när det gäller att upprätthålla kontakten mellan barnet och föräldrarna. Andersson (1995) menar att det inte är ovanligt att familjehemsföräldern i större grad än handläggaren ser barnets behov av att integrera barnets tidigare liv med det nuvarande. Höjer (2007) beskriver att familjehemsföräldrar kan sägas vara mer barnorienterade än föräldraorienterade vilket i

förlängningen kan innebära problem med det placerade barnets föräldrar. Detta överensstämmer med en intervjupersons beskrivning. Hon menade att de tackat ja till uppdraget då det endast skulle innebära barnet och inte någon direktkontakt med de biologiska föräldrarna.

Kontakten mellan flertalet av barnen i studien och de biologiska föräldrarna är mycket begränsad, i vissa fall obefintlig. Den rådande bristen på kontakt kan innebära att det finns risker för sammanbrott enligt Berridge & Cleaver (1987). De fann att det var förenat med mindre risk för sammanbrott om kontakten mellan det placerade barnet och föräldrarna fungerade väl. Detta var tydligare vid kortare placeringar men indikationer visade på att det även gällde längre placeringar. De menar dock att man har övervärderat barns relation till vuxna och glömt hur viktig relationen till syskon och kamrater kan vara. Forskarna såg att avbrott i familjehemsplaceringar var mer sällsynta om syskon placerats tillsammans, vilket kan tyda på att den familj i studien som har samtliga fyra syskon placerade har bättre förutsättningar än övriga.

Svårigheter i kontakten mellan barnen och de biologiska föräldrarna

Trots att familjehemsföräldrarna i studien är positiva till att barnen skall få träffa sina föräldrar så uppstår det kontinuerligt svårigheter vad gäller kontakt mellan barn och föräldrar under placeringen. Det som intervjupersonerna anger som den främsta orsaken är att de placerade barnen inte vill träffa sina föräldrar. Några av barnen uttrycker ilska över föräldrarna och oförståelse över föräldrarnas processande, medan andra uttrycker rädsla för sina föräldrar. Haight et al (2003) menar att kontakten mellan barn och biologisk förälder inte sällan är komplex. Deras studie visar på att kontakten mellan barnet och föräldern kan väcka smärtsamma känslor kring själva separationen vilket också kan förklara placerade barn beteendeproblem efter att de träffat föräldrarna. Vidare beskriver de att täta kontakter mellan barnet och de biologiska föräldrarna kan försämra barnets förmåga att anpassa sig till den nya miljön (a.a.). Broberg et al (2008) beskriver att det i barnet utspelas ett smärtsamt inre drama där barnet både skall sörja den förlorade föräldern samtidigt som en anknytning skall påbörjas till en ersättningsperson. Familjehemmen i studien beskriver dock inte bara att barnen uppvisar försämrat beteende efter, utan även innan de skall till att träffa sina föräldrar. De beskriver att flera av barnen träder in i en "bubbla" där de stänger ute omvärlden. Dyregrov (2010) beskriver att denna *dissociation*, som innebär att en person stänger ute känslor, är ett effektivt sätt att skydda sig mot psykisk smärta. En familjehemspappa säger att det är som en "mental uppladdning" som enligt honom innebär att barnet förbereder sig för något som

”kommer att göra väldigt ont” och han menar att barnet far illa i den pågående processen. I ett anknytningsteoretiskt perspektiv skulle detta kunna beskrivas som att barnet återigen drivs mot den person som initialt väckt barnets rädsla vilket kan innebära att anknytningssystemet bryter samman (Broberg et al 2008). Samtidigt blir inte situationen stabil i tillräcklig utsträckning så att barnet kan konstruera en inre arbetsmodell med föräldern i familjehemmet (a.a.).

Forskning visar också på att de biologiska föräldrarnas situation kan försvåra kontakten mellan dem och deras placerade barn. Haight et al (2005) beskriver att föräldrarna kan ha svårt att relatera till sina barn och samarbeta med andra vuxna på grund av egen stress och trauma, medan Trulsson (1997) uppmärksammar mödrarnas känsla av ilska, sorg och tomhet som inträtt efter att barnet placerats. Hanvik & Moldestad (2002) beskriver att de biologiska föräldrarna kände sig övervakade vid umgängen med barnen och hade svårt att veta om de fick visa känslor inför barnen.

Misstro från de biologiska föräldrarna

Svårigheterna handlar också om att det enligt intervjupersonerna finns en misstro från de biologiska föräldrarna gentemot familjehemmen. Föräldrarna har bland annat uttryckt att familjehemmen manipulerar barnen så att de inte vill hem, de är i maskopi med de sociala myndigheterna och att de upplever konkurrens mellan sig och familjehemmen. Framförallt är det mödrarna som uttalar missnöje över att familjehemmen ”tagit” deras barn. Detta uppmärksammas också i en studie från Socialstyrelsen (20012b) som visar på att det ofta var konflikter mellan familjehemmen och mödrarna till barnen. Haight et al (2002) samt Trulsson (1997) visar i sina studier på ilska och frustration från föräldrarna gentemot familjehemmen medan Hanvik & Moldestad (2002) fann att föräldrarna till det placerade barnet var missnöjda med umgängen då dessa var förlagda till familjehemmet och att de inte själva fick ta ansvar för barnet under umgängestillfällena. De beskrev också att de kände sig övervakade och iakttagna av familjehemsföräldrarna och att de inte heller fick visa känslor.

Intervjupersonerna beskriver samstämmigt att de tror att kontakten mellan barn och förälder skulle bli mer positiv om barnen visste att de skulle få stanna i familjehemmet. Några av intervjupersonerna uttrycker också att de tror att föräldrarna skulle känna sig mindre fientligt inställda om de fick besöka barnen i familjehemmen. Förutom i en familj har föräldrarna inte fått besöka familjehemmen i denna studie. Att det förekommer svårigheter och missnöje i kontakten mellan familjehemmet och föräldrarna innebär enligt Höjer (2001) att barnen försätts i en mycket svår situation.

Misstron kan även ses i motsatt riktning, då några av intervjupersonerna uttrycker vissa tveksamheter kring de biologiska föräldrarnas förmågor. De är tveksamma till huruvida föräldrarna är i stånd till att ta hand om sina barn då de säger sig känna till att barnen varit utsatta för bristande omsorg och vanvård av sina föräldrar, samtidigt som de nu begär hem barnen. Sanchirico & Jablonka (2000) pekar på att familjehemsföräldrar inte sällan upplever de biologiska föräldrarna som olämpliga och farliga, vilket är en realitet för ett av barnen i studien som lever under skyddad identitet. Några av intervjupersonerna menar att de biologiska föräldrarna förverkat sin rätt till vården om sina barn.

Kontakten med andra aktörer

Kontakten med socialtjänsten

Ett av syftena med denna studie har varit att identifiera andra aktörer som kan komma att påverka den juridiska processen och barnens fortsatta tillvaro. Detta kan vara av vikt vilket bland annat framhålls av Mattsson (2006) som beskriver att det familjehemsplacerade barnet helt är beroende av att andra tillgodoser dennes specifika behov och intressen. I denna studie framträder specifikt två aktörer utifrån intervjupersonernas redogörelser, handläggaren på socialtjänsten samt de juridiska ombuden.

Barnen i studien representeras av två handläggare från samma socialtjänst.

Intervjupersonerna gav en samstämmig bild av att de var mycket nöjda med dessa i alla avseenden. De beskriver att samarbetet fungerar bra och att de är nöjda med det stöd de får för egen del. De lyfter också fram att handläggarna har ett barnperspektiv och personerna i fråga är starkt engagerade i barnen. Bland annat anförs att barnen själva kan ringa till handläggarna vid behov. Ett familjehem beskriver att de har erfarenheter från samarbeten med andra kommuner och att det inte alltid fungerar så bra som det gör med just dessa barns handläggare. Intervjupersonerna ger istället en bild av dåligt samarbete med bristande barnperspektiv där det istället tycks vara ekonomiska motiv som styr. Mattsson (a.a.) menar att det är socialsekreterarens roll att ta tillvara det placerade barnets intressen men att detta är en svår roll då det är många aktörer och intressen som spelar in.

De juridiska ombuden

Några av dessa aktörer är de juridiska ombuden, barnets eget ombud samt de biologiska föräldrarnas. Bilden som ges av ombuden är inte lika positiv som bilden av handläggarna. Framförallt är det ombuden till de biologiska föräldrarna som bekymrar intervjupersonerna. De ger en bild av att det snarare är ombuden än de biologiska föräldrarna som är de drivande

under den juridiska processen och att de agerar utifrån egna intressen samt att de helt saknar intresse för barnens situation.

När det gäller barnens egna juridiska ombud så beskriver tre av familjehemmen att kontakten mellan barn och ombud är positivt och att ombuden försöker hjälpa barnen att driva deras intressen. Familjehemmens insyn i relationen mellan barnen och deras ombud verkar dock vara begränsad. När det gäller det fjärde familjehemmets beskrivning av det placerade barnets juridiska ombud så framträder en mer oroande och anmärkningsvärd bild över ombudets agerande. När ombudet besökte det placerade barnet i familjehemmet så framkom det att personen utövat påtryckningar på barnet att ändra sig i förhållande till sina föräldrar. Ombudet hade försökt förmå barnet att åter flytta till sina föräldrar och påtalade hur synd det var om dem, framförallt fadern. Ombudet hade sagt att han skulle trycka på detta i rätten. Barnet som är i förskoleåldern stod på sig och uttryckte vilja över att kvarstanna i familjehemmet. Familjehemmet uttryckte barnets situation med ombudet som ”ren tortyr” och att barnet försökte värja sig. Intervjupersonerna anmälde händelsen till socialtjänsten.

Mattsson (2006) trycker på vikten av att det familjehemsplacerade barnets rättsliga principer uppfylls som rätten till rättssäkerhet, integritetsskydd och att barnet med stigande autonomi skall få påverka sitt liv. Utifrån familjehemmets beskrivning så tyder ombudets agerande snarare på motsatsen. Att barnets brist på trygghet inte bara störs av motparten i den juridiska processen utan även från den som skall företräda barnet i det rättsliga spelet kan inte anses vara förenligt med barnets bästa. Det intervjupersonerna beskriver är att barnets integritet kränkts samt att det redan utsatta barnet ytterligare utsatts för belastning. Att detta dessutom skett i den miljö som förväntas vårda och skydda barnet stärker bilden av det familjehemsplacerade barnet som Mattsson (a.a.) anför ytterligare, nämligen att det dessa barn är en särskilt utsatt samhällsgrupp med ett svagt rättsskydd.

Sammanfattande diskussion

Det något retoriska greppet att i denna studies rubrik placera ett frågetecken bakom begreppet barnets bästa har som syfte att illustrera den svåra tillvaro och komplexitet som omger de familjehemsplacerade barnen som denna studie riktar sig mot. Begreppet *barnets bästa* har varit vanligt förekommande i svensk lagtext sedan 1920-talet och har en särställning i internationell rätt, både i FN:s konvention om barnets rättigheter och i Europarådets resolution. Bland annat riktar sig artikel 20 i konventionen direkt till det familjehemsplacerade barnet där vikten av att tillgodose barnets behov av skydd, bistånd och annat boende understryks och i Europarådets resolution belyser man placerade barns behov av

en trygg, känslfull och utvecklande miljö (Mattsson 2006). Trots detta så tycks begreppet leva ett eget liv i praktiken där det fortfarande är andras intressen som får företräde i frågor som rör barnet, vilket också verkar vara fallet för barnen i denna studie. Intervjupersonernas beskrivningar av sin och de placerade barnens situation under den juridiska processen som denna studie avser att belysa blottar, mot bakgrund av ovanstående, ett hållrum i lagen gällande den sociala barnvården. Rothstein (2010) använder sig av uttrycket *demokratins svarta hål* vilket kortfattat beskriver en bristande insyn i kommunala verksamheter där medborgare lämnas till insatser som ingen vet om de egentligen fungerar (Rothstein 2010). Det kan tyckas långsökt att använda ett statsvetenskapligt uttryck i detta sammanhang, men efter att ha genomfört denna studie av familjehemsplacerade barn så framkommer en bild av dessa barns tillvaro som gör att begreppet kan anses ha bäring även inom den sociala barnvården. Trots att familjevården enligt Rasmusson och Regnér (2013) är ett av de mest beforskade områdena inom den svenska sociala barnvården där det återkommande beskrivits om missförhållanden när det gäller placerade barn, vilket bland annat framgår i Vanvårdsutredningen (SOU 2011:61) och den efterföljande Upprättelseutredningen (SOU 2011:9), så finns det uppenbarligen fortfarande dolda skrymslen där barn far illa inom ramen för de regelverk som avser att skydda dem. Den vanvård som beskrivs i de omfattande utredningarna ovan åsamkades till största delen av fosterföräldrar eller personal på institutioner. Jag menar att det som istället indirekt "vanvårdar" barnen i denna studie, är det svenska rättssystemet, vilket innebär att det blir ett dubbelt svek för dessa barn. Denna situation är förvisso inte oomnämd utan beskrivs återkommande i forskning och i litteratur (se bl.a. Killén 1999; Mattsson 2006; Socialstyrelsen 2014), trots detta så är det som om dessa barns position förblir osynlig i den juridiska kontexten. Barnen i studien har kommit till familjehemmen på grund av att de ursprungliga omsorgspersonerna, de biologiska föräldrarna, brustit så pass omfattande i omvårdnaden av barnen att barnen har bedömts vara i behov av skydd och vårdas enligt LVU. Placeringen var tänkt att tillförsäkra de redan traumatiserade barnen trygghet och stabilitet i sin tillvaro för att ges möjlighet till återhämtning. Det som istället inträffar är att barnen hamnar i tillvaro med ständig oro och osäkerhet på grund av ett återkommande juridiskt processande i och med att de biologiska föräldrarna begär att vården skall upphöra att barnen skall flytta hem, något som samtliga barn i studien tydligt uttryckt att de inte vill. Innebörden av detta förfarande är att barnens traumatiserade tillstånd vidmakthålls och i vissa fall förstärks. Studien av dessa barn understryker Mattssons (2006) beskrivning av det familjehemsplacerade barnets särskilda utsatthet och att dessa barn rättsskydd är mycket begränsat. Att barnen dessutom förvägras

terapeutisk behandling på grund av det juridiska dödläget är problematiskt. Barnen som är i ett stort behov av insatser från barn- och ungdomspsykiatrisk behandling får inte tillgång till denna förrän det blir stabilt i barnens tillvaro, vilket mycket pekar på att det kanske inte kommer att bli inom överskådlig framtid. Hypotetiskt skulle detta kunna innebära att en insats för barnen helt uteblir vilket skulle vara förödande utifrån barnens hälsotillstånd. Även stödet till familjehemmen brister. Hur hjälpen till familjehemmen skall se ut är oreglerat. Detta innebär att en några av familjehemmen hade försett sig med adekvat hjälp medan andra inte hade något stöd alls. Detta är olyckligt då flera av intervjupersonerna beskrev att de mått mycket dåligt under den pågående processen. Av egen erfarenhet vet jag att stöd i form av handledning hjälper. Familjehemmen får hjälp att orka för egen del och kan på så sätt lättare hantera de svåra situationer som kan uppstå i relation till de placerade barnen. Att stöd till familjehemmen också bidrar till att minska risken för sammanbrott, är något som forskning tidigare visat (Socialstyrelsen 2012b).

Det ständigt överhängande hotet om att behöva bryta upp innebär att det blir svårt för barnen och familjehemmen att ha ett långsiktigt perspektiv och att planera för barnens framtid. Familjehemmen beskriver att de inte ser längre fram än till nästa tillfälle då det är omprövning av placeringen eller när en ny hemtagningsbegäran påbörjas. Mattsson (2006) menar att det är viktigt att även se barnet som en framtida vuxen individ och planera för barnets framtid. Barnen i studien riskerar på grund av osäkerheten i placeringen att istället komma att sakna en varaktig plattform som vuxna med brist på familjetillhörighet och familjegemenskap, vilket i förlängningen kan innebära att barnets utsatthet varar livet ut (a.a.). Utifrån ett anknytningsteoretiskt perspektiv så innebär otryggheten och avsaknaden av förutsebarhet under placeringen att barnen vare sig får möjlighet att knyta an till familjehemsföräldrarna eller hjälp med att separera från de biologiska föräldrarna. Istället hamnar barnen och familjehemsföräldrarna i en situation där de skall lösa en konflikt som de själva inte styr över. Barnen riktar sin besvikelse och ilska mot familjehemsföräldrarna då de vuxna inte kan garantera att barnen kommer att få stanna i familjehemmet. Familjehemsföräldrarna å sin sida upplever maktlöshet och att de sviker barnen. Maktlösheten uppkommer också utifrån familjehemmens svaga rättsliga ställning som innebär att de inte är någon part i de rättsliga processerna och kan således inte driva barnens intressen.

Broberg et al (2008) menar att det är väsentligt att barnet omges av en trygg situation med förutsägbarhet för att en trygg anknytning skall kunna uppstå och för att barnet inte ytterligare skall traumatiseras. Att familjehemsföräldrarna inte upplever att de kan trygga barnen innebär att ändamålet med anknytningen faller, nämligen upprättandet av optimal närhet till en

beskyddande vuxen. Intervjupersonerna beskriver att varken de vuxna eller barnen upplever någon trygghet eller stabilitet och utifrån dessa förutsättningar går det att förstå att sammanbrott av placerade barn inte är ovanligt i den sociala barnavården.

Beskrivningarna av barnen och familjehemmen i denna studie utgår från *ett* perspektiv och barnets bästa skall ses i ljuset utifrån intervjupersonernas specifika situation. Denna situation som barnen och familjehemmen befinner sig i har jag själv erfarenheter från utifrån mitt egna kliniska arbete. Jag har träffat dessa barn och familjehem i flera roller, som familjebehandlare, barnavårdsutredare och som handledare. Det gör att jag också har respekt för den komplexitet som begreppet barnets bästa för med sig. För barnen i denna studie, som har en stark önskan om att få kvarstanna i familjehemmet, så innebär omprövningar av placeringen och de juridiska processerna ett orosmoment med en känsla av rättsosäkerhet utan förutsebarhet och utan möjlighet att själv kunna bestämma över sin situation. Jag möter dock barn som istället upplever omprövningar som betydelsefulla. Dessa barn vistas i familjehem utan egen vilja och vill inget annat än att få flytta tillbaks till sina biologiska föräldrar. I dessa fall blir omprövningen ett viktigt moment utifrån barnets rättsäkerhet där barnet ser möjligheten att få uttrycka sin egen vilja och i vissa fall få möjlighet att påverka sin situation. Denna studie har inte utgått från de biologiska föräldrarnas situation nämnvärt. Intervjupersonerna beskriver att barnen uttrycker ilska och oförståelse inför föräldrarnas ageranden, vilket går att förstå. Jag menar dock att det är svårt att lägga skuld på de biologiska föräldrarna för att de vill få hem sina barn. Jag har träffat föräldrar som är helt förkrossade över att deras barn blivit omhändertagna och i lika stor utsträckning saknar oförståelse över de plötsligt blivit av med sina barn. Utifrån mitt perspektiv är dessa omhändertaganden något som ibland sker på rätt lösa grunder. Att föräldrar och barn får träffas var tredje vecka i två timmar i ett litet rum övervakat av en tredje part där föräldrarna uppmanas att inte visa känslor menar jag snarare försämrar relationen mellan barn och förälder än stärker densamma. Att vård enligt LVU får fortgå trots att både barn och föräldrar vill återförenas kan i vissa fall vara lika svårt att förstå som att barn som vill kvarstanna i familjehemmet aldrig får vila i känslan av vissheten om detta. Mattsson (2006) menar att frågan om upphörande av vården aktualiserar den intressekonflikt som kan råda mellan barnets behov av skydd och vård, föräldrars intressen av att få hem sina barn samt samhällets skyldighet att tillgodose utsatta barns hjälpbehov. Frågan om vad som är bäst för barnen aktualiserar åter spänningsfältet mellan de båda ideologiska synsätten som dominerat familjehemsvården i Sverige, den behovsorienterade skolan som framhåller skadan av att kvarstanna i bristfälliga miljöer samt den relationsorienterade skolan som betonar risker av att separera från de biologiska föräldrarna. Även om familjehemsvården

idag anses präglas av ett relationsorienterat synsätt så menar jag att resultatet i denna studie visar att det inte helt går att bortse från att det finns poänger med det behovsorienterade synsättet. Möjligheter att träffa de biologiska föräldrarna finns alltid för det placerade barnet, om barnet själv eftersöker detta.

En aktör som framträder i studien och som visat sig ha en betydande roll för barnen under den juridiska processen är de juridiska ombuden. De tycks utifrån intervjupersonernas beskrivningar driva frågor utifrån eget intresse. Ombudens roll tycks öka polariseringen mellan barnets och föräldrarnas intressen och hindrar snarare än gynnar kontakten dem emellan. Att föräldrarnas ombud driver föräldrarnas intressen kan väl anses vara adekvat. Men att det juridiska ombudet till ett av barnen i studien hade en helt annan agenda än barnets att lyssna på barnets vilja och önsknings är både upprörande och rättsvidrigt och stärker bilden av det placerade barnets utsatthet. Att vidare undersöka de juridiska ombuden roll i processer som rör barn i den sociala barnavården menar jag är angeläget för att ytterligare synliggöra dessa barns situation.

Tre företrädare för tre olika riksdagspartier föreslog nyligen i en debattartikel i Dagens Nyheter att man bör upprätta lokala barnombudsmän för att bevaka barns i frågor som rör dem för att stärka barnperspektivet (Eriksson, Fries och Larsson, 2014, augusti, 1). Jag menar att förslaget är bra. Barnet får på så sätt en neutral aktör som endast har barnets intressen och behov i främsta rummet, förutsatt att personen också får föra fram barnets vilja. Frågan är bara om förslaget inte krockar med förslaget som redan finns, att de placerade barnen skall få en egen socialsekreterare som skall driva barnens intressen. Risken blir att fler aktörer kan skapa ytterligare förvirring, samverkansproblem och konfliktytor. Mattsson (2006) menar dock att ett system där barn saknar någon annan vuxen person som kan driva dess frågor är skört. Att stärka familjehemmens rättsliga ställning är också angeläget. Att de vuxna personer som hanterar det placerade barnet i vardagen och som under flera år, dagligdags, får till sig dessa barns önsknings och viljor inte ens blir hörda under de rättsliga processer som rör barnen, kan inte anses som annat än besynnerligt.

Enligt Nyman (2012) tyder mycket på att majoriteten av barn i Sverige som idag blir omhändertagna för vård i samhällets regi får ett gott omhändertagande och är nöjda med sin placering och att det samtidigt pågår ett arbete för att förbättra säkerheten i den sociala barnavården. Upprättelseutredningen (SOU 2011:61) visar dock att missförhållanden i den sociala barnavården inte bara tillhör det förgångna utan är något som fortfarande existerar, vilket också denna studie vittnar om.

Referenser

- Andersson, G. & Arvidsson, M. B. (2006). *Barnet mellan två föräldrar. Insatsen kontaktperson i umgängestvister*. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- Andersson, G. (1984). *Små barn på barnhem*. Malmö: Liber.
- Andersson, G. (1995). *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, G. (2008). *Utsatt barndom – olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård*. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- Barn- och ungdomspsykiatri (2012). *Riktlinjer för stöd och behandling*. Karlskrona: Stockholms läns landsting.
- Berridge, D. & Cleaver, H. (1987). *Foster Home Breakdown*. Oxford: Blackwell.
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & Risholm-Mothander, P. (2006). *Anknytningsteori. Betydelsen av nära relationer*. Falköping: Natur & Kultur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Börjeson, B. & Håkansson, H. (1990). *Hotade - försummade - övergivna. Är en familjehemsplacering en möjlighet för barnen?* Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Cederström, A. (1990). *Fosterbarns anpassning – en relationsproblematik. Om 25 barn i åldrarna 4-12 som har placerats i fosterhem*. (Avhandling, Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen).
- Dyregrov, A. (2010). *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson, J., Fries, B. och Larsson, H. (2014, 1 augusti). "Nu måste Sverige göra barnkonventionen till lag". *Dagens Nyheter*, s. A1.
- Fanshel, D. & Shinn, E. B. (1978). *Children in foster care. A longitudinal investigation*. New York: Columbia University press.
- Frisén, A., & Hwang, P. (2007). Utvecklingspsykologi. I Hwang, P., Ingvar Lundberg, I., Rönnberg, J., & Smedler, A-C. (Red.). *Vår tids psykologi*. Finland: Natur & Kultur.
- Goldstein, J., Freud, A. & Solnit, A. J. (1980). *Before the best interest of the child*. London: Burnett.
- Hanvik, T. & Moldestad, B. (2002). Etter plasseringen: samvaer og samarbeid. I Backe-Hansen, E. *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Hessle, S. (1988). *Familjer i sönderfall. En rapport från samhällsvården*. Göteborg: Norstedts förlag.

- Haight, W., Kagle, J. & Black, J. (2003). Understanding and supporting parent-child relationship during foster care visits; Attachment theory and research. *Social work*, vol. 42, pp. 195-207.
- Haight, W., Black, J., Mangelsdorf, S., Giorgio, G., Tata, L., Schoppe, S. & Szewzacyk, M. (2002). Making Visits Better: The Perspectives of Parents, Foster Parents and Child Welfare Workers. *Child Welfare*, Vol LXXXI, #2, March, April.
- Haight, W., Black, J., Mangelsdorf, S., Giorgio, G., Tata, L., Schoppe, S., Madrigal, K. & Szewzacyk, M. (2005). Enhancing Parent-Child Interaction During Foster Care Visits: Experimental Assessment of an Intervention. *Child Welfare* Vol. 84, 4, pp. 459-480.
- Höjer, I. (2001). *Fosterfamiljens inre liv*. (Avhandling, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete).
- Höjer, I. (2007). *Föräldrars röster. Hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem*. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Killén, K. (1999). *Svikna barn. Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Falun: Wahlström & Widstrand.
- Larsson, S., Lilja, J., & Mannheimer, K. (2005). Kvalitativ metod – en introduktion. I Larsson, S., Lilja, J., & Mannheimer, K. (Red.). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Malmö: Studentlitteratur.
- Lundén, K. (2010). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Edita Västra Aros: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Mattsson, T. (2006) *Barnet som subjekt och aktör. En rättslig studie om barn i familjehem*. Uppsala: Iustus förlag.
- Nordin, H. (2003). *Permanent eller tillfälliga placeringar. Om lag och verklighet vid flyttningsförbudsbestämmelsens tillämpning*. (Avhandling, Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.).
- Nyman, A. (2012). *Att lära av vanvård i den sociala barnvården*. Stockholm: Gothia.
- Proposition 2012/13:10. *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*. Hämtad 20 maj, 2014, från regeringen, [http://www.regeringen.se/content/1\(cs/19/90/](http://www.regeringen.se/content/1(cs/19/90/)
- Proposition 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.* Hämtad 20 maj, 2014, från regeringen, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Starkt-skydd-for-barn-i-utsatt_GQ0353/
- Quinton, D., Rushton, A., Dance, C. & Mayes, D. (1997). Contact between Children Placed away from Home and their Birth Parents: Research Issues and Evidence. *Clinical child Psychology and Psychiatry*, Vol. 2(3), pp. 393-413.

- Rasmusson, B. & Regnér, M. (2013). Ett utvalt hem till ett utvalt barn. Familjehemsutredningar och socialt arbete i parktiken. Stockholm: Natur & Kultur.
- Rothstein, B. (2010). *Vad bör staten göra? Om välfärdens moraliska och politiska logik*. Stockholm: SNS förlag.
- Sanchirico, A. & Jablonka, K. (2000). Keeping Foster Children Connected to Their Biological Parents. The Impact of Foster Parent Training and Support. *Child an Adoloscent Social Work Journal*, Vol. 17, 3. pp. 185-203.
- Schaffer, R. (1978). *Mor och barn. Samspelet mellan det späda barnet och dess vårdare under den första viktiga perioden*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Schaffer, R. (1990). *Making Decisions about Children. Psychological Questions and Answers*. Oxford: Blackwell.
- SFS 1990:52 *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Från <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 2001:937 Socialtjänstförordningen. Stockholm: Elanders Gotab. Från <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Elanders Gotab. Från <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 2003:460 *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. Stockholm: Elanders Gotab. Från <http://www.riksdagen.se>.
- Sjöström, U. (1994). Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar. I Starrin, B. & Svensson, P-G. (Red). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen (2012a). *Program för trygg och säker vård i familjehem och hem för vård eller boende*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012b). *Oplanerade avbrott i familjehemsplaceringar av yngre barn och långvarigt placerade barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2013). *Ett hem att växa i. Familjehemmets bok*. Västerås: Västra Aros.
- Socialstyrelsen (2014). Nationella adoptioner av barn i familjehem. En kartläggning av hur socialnämnderna uppmärksammar frågan. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2011:9. *Barnen som samhället svek. Åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2011:61. *Vanvård i social barnavård. Slutrapport*. Stockholm: Fritzes.
- Tilander, K & Westberg, M. (2010). *Att lära av fosterbarn. Åtta års arbete med före detta fosterbarn*. Edita Västra Aros: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Triseliotis, J. (2000). Long term fostering or adoption: the evidence examined. *Child and family social work*, 7, 23-34.

- Triseliotis, J., Borland, M & Hill, M. (2000). *Delivering Foster Care*. London: British Agencies for Adoption and Fostering.
- Trulsson, K. (1997). Det är i alla fall mitt barn. (Avhandling, Lunds universitet, Socialhögskolan).
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. (Rapport 1:2011). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vinnerljung, B. (1996). *Svensk forskning om fosterbarnsvård. En översikt*. Falköping: Liber.
- Vinterhed, K. (1985). *De andra föräldrarna*. Stockholm: Skeab.

Bilaga Intervjuguide

Berätta kort om er själva

-hur länge har ni varit familjehem, vad var det som gjorde att ni valde att bli det?

-hur ser ni på er egen roll?

Vad tänker ni om den uppkomna juridiska processen

- utifrån barnens situation, er situation, föräldrarnas situation? Kan ni berätta något om detta?

- hur upplever ni att barnen mår under den juridiska processen?

- hur tycker ni att er relation påverkas till det placerade barnet?

- kan ni säga något om er egen situation under de rådande omständigheterna?

- hur ser det professionella stödet ut till barnen?

- upplever ni att ni själva får stöd?

- hur upplever ni er egen och barnets kontakt med de biologiska föräldrarna under den pågående processen?

- finns det andra aktörer som träffar barnen och er under den juridiska processen, vilka?

Förändring

Ser ni något som skulle behöva förändras i den uppkomna situationen, i så fall vad?

Hur tänker ni att barnen skulle vilja ha det?